

Pirkko Sivonen

ARKTISTA HÖMPPÄÄ VAI ÄLYKÄSTÄ ERIKOISTUMISTA? ARKTISUUS LAPIN RELEVANSSIA
RAKENTAVANA TEKIJÄNÄ

Pro-gradu tutkielma

Kansainväliset suhteet

2018

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ARKTISTA HÖMPPÄÄ VAI ÄLYKÄSTÄ ERIKOISTUMISTA? ARKTISUUS LAPIN RELEVANSSIA RAKENTAVANA TEKIJÄNÄ

Tekijä: Pirkko Sivonen

Koulutusohjelma/oppiaine: Kansainväliset suhteet

Työn laji: Pro gradu -työ X Sivulaudaturtyö ___ Lisensiaatintyö ___

Sivumäärä: 59 + liite 1 sivu

Vuosi: 2018

Tiivistelmä:

Maailma on suurten mullistusten kohteena. Globalisaatio ja kasvava globaali kilpailu luovat uudenlaisia mahdollisuuksia, mutta myös haasteita. Valtioiden valta heikkenee ja kansainvälispoliittiselle kentälle on tullut tilaa uusille toimijoille valtioiden sisäisistä alueista suuryrityksiin.

Lappi on alkanut yhä vahvemmin profiloitua arktisena alueena. Tarkastelen tässä tutkielmassa sitä, miten Lappi määrittelee arktisuuden ja miten arktisuutta käytetään hyväksi relevanssin rakentamisessa ja edellä mainituissa muutoksissa mukana pysymisessä.

Tutkielman aineistona on Lapin arktisen erikoistumisen ohjelma vuodelta 2013 sekä seitsemän elokuussa 2017 tehtyä yksilöhaastattelua. Tutkielman teoreettinen viitekehys rakentuu regionalismin pohjalle. Tarkastelen Lapin arktisuutta alueenrakentamisen teorian pohjalta sekä alueellisen identiteetin ja toimijuuden kautta. Analyysi tapahtuu tapaustutkimuksen näkökulmasta käyttäen apuna deduktiivista sisällönanalyysejä.

Arktisen alueen määritelmä ei ole yksiselitteinen, eikä Lappi mahdu kaikkiin määritelmiin. Arktisuus nähdään Lapin näkökulmasta olosuhteina sekä maantieteellisenä sijaintina. Lappi pyrkii rakentamaan itsestään kuvaa arktisena alueena. Tarkoituksena ei ole luoda arktista identiteettiä sisäpuolelle, vaan ulkopuolisille katsojille. Arktisuudella on merkittävää brändiarvoa.

Arktisena alueena Lappi on ristiriitaisessa asemassa ilmastonmuutoksen suhteen. Ilmastonmuutoksen nähdään tuovan Lapille merkittäviä liiketoiminnallisia mahdollisuuksia, mutta samanaikaisesti se vahingoittaa alueen ympäristöä sekä olemassa olevia elinkeinoja. Arktisen alueen kontekstissa Lappi pyrkii olemaan tiedon keskus. Globaalissa kilpailussa luonnonvarat nähdään keskeisenä kilpailuvalttina sekä raaka-aineen että maisemallisen arvon näkökulmasta. Tässä Lappi ottaa periferiaalle tutun luonnonvara-alueen aseman.

Arktisuudella on myös poliittista relevanssia, ja vahva brändi voi tuoda merkittäviä toimintamahdollisuuksia kansainvälisessä politiikassa myös Lapin kokoiselle alueelle. Kansallisella ja Euroopan unionin tasolla Lappi pyrkii käyttämään hyväkseen rooliaan ”arktisimpana alueena”. Arktinen brändi voisi kuitenkin mahdollistaa suuremmankin poliittisen toimintakyvyn.

Avainsanat: Lappi, arktinen alue, regionalismi, alueellistuminen, brändäys, globalisaatio, ilmastonmuutos, kansainväliset suhteet

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi X

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi X

(vain Lappia koskevat)

Sisältö

1. Johdanto	1
1.1. Lähtökohdat tutkimukselle.....	1
1.2. Lapin historia lyhyesti.....	2
2. Tutkimusasetelma	5
2.1. Tutkimusongelma	5
2.2. Aineisto.....	7
2.2.1. Arktisen erikoistumisen ohjelma.....	7
2.2.2. Haastatteluaineisto	8
3. Teoreettinen viitekehys.....	10
3.1. Regionalismi	10
3.2. Globalisaatio ja uusregionalismi.....	11
3.3. Alueenrakentaminen.....	14
3.4. Alue toimijana	16
3.5. Tutkimuksen toteutus	19
4. Lappi osana arktista aluetta	21
4.1. Miksi arktinen alue kiinnostaa kansainvälisesti?.....	21
4.2. Lappi osana arktista aluetta	23
4.3. Arktisuuden brändiarvo.....	30
5. Arktisen alueen globaali relevanssi	31
5.1. Ilmastonmuutos arktisen alueen relevanssin rakentajana	32
5.2. Globaali talouden muutos ja arktisen alueen relevanssi	35
5.3. Luonnonvarojen kysynnän kasvu ja arktisen alueen relevanssi.....	39
6. Arktisen alueen poliittinen relevanssi.....	41
6.1. Lappi arktisena toimijana	41
6.2. Lappi – Suomen ja Euroopan unionin arktisin alue	44
7. Johtopäätökset.....	48
7.1. Lapin relevanssi arktisena alueena.....	48
7.2. Lopuksi.....	51
Lähteet.....	52
Liite: Haastattelukysymykset.....	60

1. Johdanto

1.1 Lähtökohdat tutkimukselle

Ihmiskunta on tänä päivänä suuremmassa ja nopeammassa mullistuksessa kuin koskaan ennen. Ilmastonmuutos on merkittävä uhka ihmisten hyvinvoinnille ja inhimillisen elämän edellytyksille, ja se vaatii ihmiskuntaa muuttamaan toimintamallejaan. Globalisaatio ja uusliberalistisen talousajattelun leviäminen, ovat aiheuttaneet resurssien epätasaista jakautumista ja vaatii valtioita muuttamaan hallintamallejaan. Lisäksi teknologian, kuten tekoälyn ja robotiikan kehitys muuttaa tuotantomalleja merkittävästi, mikä vaikuttaa merkittävästi inhimilliseen elämään. Myös kaupungistuminen ja pääoman keskittyminen ovat suurempaa kuin koskaan ennen. Kaikki tämä vaikuttaa inhimilliseen elämään, elinehtoihin ja työhön sekä valtioiden valtaan. Muutokset ovat niin nopeita, että olemassa olevilla yhteiskuntajärjestelmillä on vaikeuksia pysyä kehityksen tahdissa. (ks. esim. Van Langenhove 2012.)

Lappi, usein periferiana kuvailtu, ei voi välttyä globaaleilta muutosvoimilta. Samanaikaisesti kun globalisaatio luo Lapille uusia haasteita, on niitä alueella jo omasta takaa. Viime vuosikymmeninä Lapin kehitys on ollut laskusuhdanteista. Lapin väestö on 90-luvulta lähtien tasaisesti laskenut ja sen ennustetaan jatkavan laskuaan myös tulevaisuudessa. Väestön ikääntyminen ja korkea työttömyysaste ovat vaivanneet viime vuosikymmeninä monia Lapin kuntia ja samanaikaisesti valtio leikkaa tulonsiirtojaan. Herää kysymys, miten käy Lapin tulevaisuudessa, kun lisätään mukaan vielä maailmanlaajuiset ongelmat kuten ilmastonmuutos ja kasvava globaali kilpailu.

Lapissa on nähtävillä myös positiivista kehitystä. Erityisesti huomiota on herättänyt kasvu matkailualalla, jossa ennätykset paukkuvat sesonki sesongilta. Lappi on brändinä tunnettu ja se on saanut viime vuosina maailmanlaajuisia huomiota. Arktisuus on lyönyt läpi maailmalla ja Lappi on yksi trendikkäimmistä matkailukohteista. Lapin työttömyys oli vuonna 2018 alimmillaan kymmeneen vuoteen (SVT 2018) ja useilla aloilla Lapissa kärsitään jopa työvoimapulasta.

Idea tutkimukseen lähti henkilökohtaisesta kiinnostuksesta Lappia ja Arkista aluetta kohtaan sekä huolesta ilmastonmuutosta ja tulevaisuuden epävarmuutta kohtaan. Arktisuudesta on puhuttu viime vuosina Lapissa paljon. Mitä arktisuus on ja miksi puhumme siitä? Onko se vain ”hömpää” kuten Arktisen erikoistumisen ohjelman valmistelutyöpajan osallistuja asiaa kuvasi (AEO, 19). Mikä on Lapin rooli globaalissa muutoksessa ja mitä tekemistä arktisuudella on kaiken tämän kanssa?

1.2. Lapin historia lyhyesti

Lapille on käsitteenä monia eri merkityksiä, ja alueen määritelmä on toisinaan kiistanalainen (Paasi 1986, 178). Lappi ymmärretään usein alueena, joka kattaa Norjan, Ruotsin ja Suomen pohjoisosat sekä Kuolan niemimaan. Tässä tutkielmassa tarkoitan Lapilla Suomen maakuntaa. Suomen Lappikaan ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteinen. Vaikka kutsumme kyseistä maakuntaa Lapiksi, on olemassa erilaisia käsityksiä siitä mistä ”todellinen Lappi” alkaa.

Suomen Lappi sai ensimmäisen muotonsa Suomen, ja samalla Ruotsin Lapin itäosan, siirtyessä osaksi Venäjän keisarikuntaa 1809 (Moisio 2012, 12). Läänijaossa nykyisen Lapin katsottiin pitkään olevan osa Pohjois-Pohjanmaata, kunnes siitä vuonna 1938 tuli oma lääninsä. Huolimatta useista aluejakomuutoksista muualla Suomessa, kyseinen aluerajaus on pysynyt perustamisestaan lähtien samana lukuun ottamatta Petsamon luovutusta 1944. (Paasi 1986, 178, 194).

Ennen Lapin läänin perustamista, alue on jaettu useisiin eri alueisiin. 1900-luvun alussa Lapissa esiintyi kuitenkin vahva toive yhdestä Lapin läänistä. Vuonna 1938 aloite saatiin läpi eduskunnassa ja Lapin lääni perustettiin. (Paasi 1986, 190.) Lappi on siis muotoutunut nykyiselleen poliittisen keskustelun tuotteena, eikä sillä voi sanoa olevan yhtenäistä alueellista historiaa (Paasi 1986, 188). Erityisesti ulkoapäin tarkasteltuna, Lapilla nähdään olevan vahva identiteetti, mutta todellisuudessa Lappi on Suomen suurimpana maakuntana laaja alue, jossa on monenlaisia yhteisöjä ja alueellisia identifioitumisen kohteita. Asukkaiden näkökulmasta Lappi ei ole yhtenäinen kokonaisuus, vaan se jakautuu moniin eri alueisiin, joilla on erilaisia identiteettejä. (Suopajarvi 2001, 199.)

Lapin läänin maakuntaliitto perustettiin vuonna 1945, mikä johti Lapin maakunnan syntymiseen samalle alueelle kuin läänikin. Vuoteen 1965 saakka liiton jäseneksi sai liittyä kuntien lisäksi myös yhdistykset ja yksityishenkilöt (Paasi 1986, 193). Maantieteilijä Anssi Paasi tiivistää maakuntaliiton tehtävät seuraavasti:

Maakuntaliiton tehtäväkuvaan on alusta saakka kuulunut maakuntahengen syventäminen, maakunnan taloudellisen ja henkisen vaurastumisen puolesta toimiminen sekä yleisimmin toiminta kuntien etujärjestönä (Paasi 1986, 194).

1990-luvulla maakuntien liittojen tehtävät muutettiin lakisääteisiksi ja vastuu aluekehityksestä keskitettiin niille. Vuodesta 1995 Lapin maakuntaliitto on toiminut nimellä Lapin liitto. Nykyisellään Lapin liitto on Lapin kuntien omistama kuntayhtymä. Läänit puolestaan lakkautettiin vuonna 2009, jolloin lääninhallituksen tehtäviä hajautettiin muun muassa aluehallintovirastoille ja ELY-keskuksille. Suunnitellussa maakuntauudistuksessa on tarkoituksena yhdistää edellä mainittujen organisaatioiden sekä osa kuntien toiminnasta uudelle hallintoyksikölle, maakunnalle.

Elinkeinot Lapissa

Perinteisesti Lapin asukkaat ovat saaneet elantonsa perinteisistä elinkeinoista, kuten poronhoidosta sekä 1500-luvulta lähtien maanviljelystä. 1800-luvulla lappilaisen elinkeinoelämän mullisti höyrysaha. Ensimmäinen höyrysaha tuli Kemiin 1861, minkä jälkeen Lappiin perustettiin useita sahoja. (Kerkelä 2003, 130, Massa 1994, 183.) Heikki Kerkelän (2003, 129) mukaan ”[s]ahateollisuus oli ainoa teollisuusala, jossa Pohjois-Suomi ei jäänyt jälkeen muusta Suomesta”. Sahateollisuuden kasvulla oli suuri merkitys Lapille, sen avulla Kemistä kasvoi merkittävä puunjalostuskaupunki ja se synnytti uuden keskuksen, Rovaniemen. 1900-luvun alussa metsäteollisuuden painopiste alkoi siirtyä sahasta selluloosan tuottamiseen. (Kerkelä 2003, 138-139.)

Sotien jälkeen Suomen valtio kiinnostui Pohjois-Suomen luonnonvaroista. Urho Kekkonen esitti 1950-luvulla ”Onko maallamme malttia vaurastua” -teoksessaan suunnitelman Pohjois-Suomen teollistamiseksi. Pohjoisen teollistamisen nähtiin hyödyttävän koko kansakuntaa. Teollistaminen tapahtui valtiojohtoisesti, mikä tarkoitti sitä, että valtio oli joko rahoittaja tai omistaja suurissa hankkeissa. (Massa 1994, 204-205.) Sotien jälkeen Suomen talouskasvu

perustui luonnonvarojen hyödyntämiseen, ja ympäristöpolitiikan professori Ilmo Massan mukaan Lappi nähtiin valtion näkökulmasta resurssialueena (Massa 1994, 263).

Kovalla teollistamisella oli myös seurauksensa: Kemijoen patojen myötä joen varren kalastajat menettivät elinkeinonsa ja Lokan kylän jääminen tekojärven alle tarkoitti kotien menettämistä (Massa 1994, 242-243). Teollistaminen ja luonnonvarojen hyödyntäminen ovat herättäneet myös vastustusta Lapissa, ja ympäristökonflikteja esiintyy Lapissa edelleen suunniteltaessa uusia teollisuushankkeita.

Teollistamisen myötä metsäteollisuus kasvoi merkittävästi, jokia valjastettiin vesivoimantuottamiseen ja 1900-luvun jälkipuoliskolla myös kaivosteollisuus alkoi nostaa päätään. Tänä päivänä noin 70% Lapin liikevaihdosta tulee teollisuudesta, joka edustaa samalla neljäsosaa Lapin työpaikoista (House of Lapland, 2017).

Toinen merkittävä elinkeino Lapissa on matkailu, joka on kasvanut viime vuosina merkittävästi. Matkailu ei kuitenkaan ole täysin uusi asia, vaan Lappi on houkuttanut matkailijoita jo vuosisatoja. 1700-luvulta Lappi oli tutkimusmatkailijoiden ja seikkailijoiden suosiossa (Lähteenmäki 2003, 65). Lapin ”massaturismin” sanotaan syntyneen 1920-luvulla, jolloin Petsamo oli suosittu matkakohde. Matkailukeskuksien rakentaminen alkoi 60-luvulla ja 80-luvulla matkailuun alettiin tehdä merkittäviä investointeja (Massa 1994, 219). 80-luvulla alkoi kansainvälinen joulumatkailu, ja joulukuusi on edelleen merkittävin sesonki Lapin matkailussa. Vuonna 2017 Lapissa laskettiin vajaa 3 miljoonaa rekisteröityä yöpymistä (House of Lapland 2018). Tänä päivänä Lapin matkailu kärsii työntekijäpuutuksesta, johon käytetään samaa lääkettä kuin sahateollisuudessa aikoinaan: sesonkityövoimaa. Kun 1900-luvun alkupuolella sesonkityöntekijät tulivat Etelä-Suomesta, tänä päivänä matkailun sesonkityöntekijät ovat enenevässä määrin ulkomaalaisia.

Asumisen kehitys Lapissa

Lapin teollisuuden kasvu houkutteli 1900-luvulla Lappiin uusia asukkaita muualta Suomesta. 1990-luvulta lähtien Lapin asukasluku kuitenkin on laskenut tasaiseen tahtiin. Sami Moisio (2012, 18) mukaan Lapin kuntien ongelmaksi on muodostunut liiallinen tottuminen valtion tulonsiirtoihin. Lapin kunnat alkoivat olla riippuvaisia Suomen valtiosta 1970-luvulta lähtien,

jolloin valtio alkoi kehittää Lapin asumisolosuhteita tulonsiirroilla (Moisio 2012, 14). Nykyisin monet Lapin kunnat ovatkin taloudellisissa vaikeuksissa väkiluvun laskiessa ja väestön vanhetessa. Arto Haverin ja Asko Suikkasen (2003, 187) mukaan, Lappi on ollut aina valtion aluekehitysprojektien varassa, uuden aluepolitiikan myötä Lappi on joutunut itse ottamaan vastuun omasta kehittämisestään.

Hallinnollisista keskuksista tarkastellen Lappi on periferiaa, johon myös lappilaiset ovat usein mielellään identifioituneet. Leena Suopajärven (2001, 121-123) mukaan Lapissa on ollut toisinaan nähtävillä selkeä periferia–keskusta vastakkainasettelu, joka yleensä konkretisoituu pohjoinen–etelä jakona. Suopajärven mukaan lappilaiset kokevat maakuntansa usein alisteisena etelälle, ja etelän puolestaan ahneena ja riistävänä. Toisaalta etelästä tulevat luonnonsuojelijat on nähty usein elitistisinä. (Suopajärvi 2001, 118-123.)

Kansainvälisyys on tarjonnut Lapille suuria mahdollisuuksia. Kun rajojen merkitys on globalisaation myötä muuttunut, Lappi on voinut itsenäisesti hoitaa kansainvälistä verkostoitumista valtion ohi. (Koivumaa 2003, 164-166.) Lappilaiset toimijat ovatkin luoneet aktiivisesti suhteita lähialueille, muualle arktiselle alueelle, Euroopan unioniin sekä viimeisimpänä Aasian maihin. Lappi ja Suomi ovat mielellään identifioituneet pohjoisena osana Eurooppaa, erityisesti Suomen liittyessä EU-jäseneksi. Identifioituminen arktiseen sen sijaan on alkanut vasta 1990-luvun loppupuolella. (ks. Heininen 1999, 153.)

2. Tutkimusasetelma

2.1. Tutkimusongelma

Tutkielmassani olen kiinnostunut siitä, mitä keinoja Lapilla on pysyä mukana globaaleissa muutoksissa. Hypoteesini on, että Lappi käyttää hyväkseen arktisen alueen kasvavaa geopoliittista painoarvoa kasvattaakseen omaa painoarvoaan. Varsinainen tutkimuskysymykseni jakautuu kahteen. Ensiksi pohdin *Miten Lappi rakentaa arktista aluetta?* ja toiseksi *Miten Lappi rakentaa relevanssiaan arktisuudella?*

Kansainvälisissä suhteissa regionalismin ja alueenrakentamisen tutkimus on keskittynyt lähinnä valtion tasoon ja valtioiden välisiin regionalistisiin projekteihin. Tutkimus valtion alaisten alueiden näkökulmasta on vasta alkanut nostaa päätään, samalla kun kyseiset alueet ovat alkaneet nostaa päätään kansainvälisessä järjestelmässä. Tutkielmassani olen kiinnostunut siitä, onko pienellä perifeerisellä alueella mahdollisuuksia kansainvälisessä järjestelmässä. Suomessa maakuntien tutkimus on keskittynyt pitkälti historian, kulttuurin ja identiteetin tutkimukseen. Tässä tutkimuksessa tarkastelen maakuntaa osana kansainvälistä järjestelmää.

Lapille on monta määritelmää, tässä tutkielmassa viitataan Suomen Lappiin, tarkemmin Lappiin maakuntana. Tutkimuskysymyksessä viitataan Lapilla toimijana maakunnallisiin aluekehitystoimijoihin, tai alueenrakentamisen toimijoihin. Carina Keskitalo (2002, 24) määrittelee alueenrakentamisen toimijoiksi sellaiset toimijat, jotka kykenevät oikeutetusti ja aktiivisesti ottamaan osaa alueenrakentamisen prosessiin. Alueenrakentamiseen vaikuttaa alueella kullakin hetkellä vallitsevat toimijoiden väliset voimasuhteet ja valta on niin sanotulla alueenrakentamisen eliitillä. Eliittiä voivat olla esimerkiksi poliitikot, viranomaiset, media ja kulttuuritoimijat, ja heitä yhdistää mahdollisuus osallistua alueesta tuotetun tiedon rakentamisen prosessiin. (Keskitalo 2002, 24.)

Aineistona käyttämäni Lapin arktisen erikoistumisen ohjelman on laatinut Lapin liitto, joka on lakisääteinen aluekehitysorganisaatio. Ohjelman taustalla on myös ohjausryhmä, johon kuuluu edustajia muun muassa kunnista, muista viranomaisorganisaatioista (ELY-keskus), kauppakamarista sekä koulutus- ja tutkimuskeskuksista. Edellä mainittujen lisäksi ohjelman tausta-aineistona on käytetty yrityksiltä kerättyjä näkemyksiä. Ohjelman on puolestaan hyväksynyt Lapin liiton hallitus, eli poliittiset päättäjät.

Relevanssin voi nähdä kahdella tasolla: asianmukaisuutena tai asiaankuuluvuutena sekä ajanmukaisuutena. Se mikä on relevanttia, on tarpeellinen suhteessa käsiteltävään aiheeseen. Relevanttiutta pohdittaessa on siis tärkeä määritellä se, suhteessa mihin asia on relevantti. Toiseksi, sanalla relevanssi on myös aikaulottuvuus: asia on tarpeellinen tietyssä ajassa.

Lappi on osa maailmaa ja maailmantaloutta, jolloin se oletettavasti rakentaa relevanssiaan suhteessa muihin alueisiin tai elinkeinoihin. Ajanmukaisuuden näkökulmasta on tärkeää pysyä mukana globaalissa kehityksessä ja trendeissä. Näen, että relevanssia voi kasvattaa myös historian näkökulmasta: kun alue on historiallisesti jotain, on se silloin relevantti suhteessa kyseiseen aiheeseen.

Relevanssiin viitataan toisinaan myös yhteydessä toimijuuteen ja valtaan. Esimerkiksi viime vuosina on kritisoitu YK:ta siitä, että sillä ei ole kykyä vastata globaaleihin ongelmiin, ja on alettu pohtia, onko YK menettänyt relevanssinsa kansainvälisessä järjestelmässä. Relevanssin voi liittää myös valtakamppailuun: kun muut kansainvälisen järjestelmän toimijat kasvattavat relevanssiaan, YK:n relevanssi vähenee. Edellä käytetty fraasi ”menettää relevanssinsa” kertoo myös, että relevanttiuden voi menettää tai sitä voi kasvattaa olosuhteiden muuttuessa. Näen relevanssin sosiaalisena konstruktiona: ollakseen relevantti, myös muiden on pidettävä asiaa relevanttina. Poliittisesta näkökulmasta määrittelemällä asia relevantiksi, sitä voidaan paremmin edistää.

2.2 Aineisto

Tutkimuksen aineistona ovat Lapin arktisen erikoistumisen ohjelma vuodelta 2013 sekä elokuussa 2017 koottu haastatteluaineisto.

2.2.1. Arktisen erikoistumisen ohjelma

Lapin arktisen erikoistumisen ohjelma on Lapin vastaus Euroopan komission vuonna 2010 lanseeraamaan älykkääseen erikoistumiseen (*smart specialisation*). Älykkäässä erikoistumisessa jokainen alue priorisoi muutaman jo olemassa olevan osaamisalan, joita lähdetään vahvasti kehittämään. Tarkoituksena on kehittää alueen jo olemassa olevia aloja ja osaamista sen sijaan, että houkuteltaisiin uusia. Älykkään erikoistumisen taustalla on tavoite saada EU:n myöntämät tuet tehokkaampaan käyttöön, poistaa strategioiden päällekkäisyyksiä estämällä strategioiden kopioimisen sellaisenaan alueelta toiselle sekä innovaatioiden ja kilpailukyvyyn edistäminen. Jotta alue voi olla mukana EU:n rakennerahasto-ohjelmissa

kaudella 2014-2020, on alueella oltava oma älykkään erikoistumisen strategiansa (Euroopan komissio 2014.)

Älykkään erikoistumisen konsepti julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 2009 ja Euroopan komissio otti sen käyttöön koko unionissa vuonna 2013. Älykästä erikoistumista on kritisoitu siitä, että konsepti on otettu laajasti käyttöön ilman tieteellistä pohjaa sen toimivuudesta (ks. esim. Morgan 2015). Lisäksi on kyseenalaistettu konseptin hyöty niille alueille, jotka laahaavat jo valmiiksi perässä ja joilla ei ole kunnollisia lähtökohtia ja resursseja toimivan älykkään erikoistumisen strategian toteuttamiseksi (Marques & Morgan 2018). Taloustieteissä alueellisen erikoistumisen ongelmana on perinteisesti nähty tuotantorakenteen mahdollinen liiallinen yksipuolistuminen, mikä aiheuttaa vaikeuksia erityisesti taantumassa (Tohmo & Littunen 2002, 415).

Lapin arktisen erikoistumisen ohjelma on laadittu Lapin liiton toimesta vuonna 2013. Lapissa älykkäässä erikoistumisessa on keskitytty toimialojen priorisoimisen sijaan osaamiseen toimia alueen (arktisisa) olosuhteissa: ”[p]uhtaan toimialajaon sijasta halutaan löytää läpileikkaavia ja toimialarajat ylittäviä arktisia liiketoimintamahdollisuuksia” (AEO, 37). Painopisteinä ohjelmassa ovat 1) arktisten luonnonvarojen jalostaminen, kuten kaivosteollisuuden ja biotalouden kehittäminen 2) arktisten luonnonolosuhteiden hyödyntäminen, kuten matkailun ja arktisen testaus- ja tutkimustoiminnan sekä 3) arktisen kasvun mahdollistava läpileikkaava kehittäminen, sisältäen muun muassa saavutettavuuden, digitaalisten ratkaisujen kehittämisen sekä koulutuksen. (AEO, 42.)

Lapin arktisen erikoistumisen ohjelma on tutkielman tekohetkellä viisi vuotta vanha. Ohjelmaa on päivitetty syksyllä 2018. Asiakirja on 67 sivua pitkä.

2.2.2 Haastatteluaineisto

Käytän tutkielmassani haastatteluaineistoa täydentämään Arkisten erikoistumisen ohjelmaa ja tuomaan ajankohtaisempaa näkökulmaa. Koska kyseessä on laajuudeltaan pieni tapaustutkimus, olen päättänyt valitsemaan haastateltavat harkinnanvaraisella näytteellä. Sen etuna on tarkka tieto ilmiöstä (ks. Hirsjärvi & Hurme 2008, 58-59).

Haastateltavien valinnassa on pohdittu maantieteellistä hajontaa, heidän edustamiaan organisaatioita sekä asiantuntijuutta eri osa-alueilta. Haastateltaviksi valikoitui eri puolilta Lappia toimijoita, jotka edustavat erilaisia tapoja olla mukana aluekehittämisessä. Haastateltavat toimivat, tai ovat toimineet, Lapissa julkisella tai yksityisellä sektorilla sekä järjestöpuolella, ja edustaneet työssään Lappia maakunnan ulkopuolella. Haastateltavista kaksi on kuulunut myös Arktisen erikoistumisen ohjelmaa valmistelleeseen ohjausryhmään.

Tutkielmaa varten on haastateltu seuraavia henkilöitä:

Katri Kulmuni, kansanedustaja, Tornion kaupunginhallituksen puheenjohtaja

Jukka Lokka, Sodankylän kunnan kehitysjohtaja

Esko Lotvonen, Rovaniemen kaupunginjohtaja, entinen Lapin maakuntajohtaja

Rauno Posio, Visit Arctic Europe –projektin johtaja, entinen matkailuyrittäjä

Mika Riipi, Lapin maakuntajohtaja, entinen Posion kunnanjohtaja

Tiina Sanila-Aikio, saamelaiskäräjien puheenjohtaja

Janne Seurujärvi, Test Worldin toimitusjohtaja, entinen Inarin kehitysjohtaja, entinen kansanedustaja

Haastateltavat paljastuivat haastatteluvaiheessa arvomaailmaltaan ja taustoiltaan osin suhteellisen homogeeniseksi, mikä herättää kysymyksen aineiston kattavuudesta. Harkinnanvaraisessa näytteessä onkin riskinä systemaattinen harha, jossa tutkija ohjaa tutkimusta haluamaansa suuntaan (ks. Hirsjärvi & Hurme 2008, 60). Haastatteluaineisto sisältää kuitenkin laajan kirjon erilaisia näkökulmia. Lisäksi näen, että tutkimukseen haastatellut henkilöt edustavat niin sanottua alueenrakentamisen vallalla olevaa eliittiä, koska jokaisella heistä on kyky osallistua alueenrakentamisen keskusteluun legitiiminä toimijana joko asemansa tai edustamansa organisaation puolesta. Siksi koen aineiston tarpeeksi kattavana enkä ole nähnyt tarvetta lisähaastatteluille.

Haastattelumenetelmänä olen käyttänyt puolistrukturoitua haastattelua, eli teemahaastattelua. Teemahaastattelussa valitaan tietyt aihealueet, joiden sisällä kysymysten järjestys voi vaihdella. Tässä tutkimuksessa myös sanamuoto on voinut osin vaihdella, johtuen haastateltavien erilaisista ammatillisista taustoista. Teemahaastattelun vaarana on se, että

tutkijan oma ajattelu ohjaa haastattelua liikaa. Menetelmän etuna puolestaan on se, että haastateltavien omille tulkinnoille ja näkemyksille annetaan tilaa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47-48.)

Haastattelut on suoritettu elokuussa 2017 yksilöhaastatteluina, kasvotusten tai Skypen välityksellä. Haastatteluja on tehty kahdeksan, joista yksi on pudotettu pois analyysivaiheessa, koska se ei ollut vertailukelpoinen muiden kanssa mm. lyhyen pituutensa vuoksi. Kysymykset ovat kaikille samat, mutta niiden järjestys on saattanut vaihdella, minkä lisäksi on esitetty haastattelukohtaisia lisäkysymyksiä. Haastattelurunko (ks. liite) on laadittu tutkimusasetelman, kirjallisuuden sekä Arktisen erikoistumisen ohjelman pohjalta. Haastattelujen mediaanipituus on noin 40 minuuttia, ja tekstinä yhteensä noin 50 liuskaa. Tekstissä osaa aineistolainauksista on lyhennetty luettavuuden parantamiseksi, sisältöön kajoamatta, tällaiset kohdat on merkitty [...] -merkein.

Haastatteluun menetelmänä liittyy tutkimuseettisiä kysymyksiä. Jokaiselta haastateltavalta on saatu lupa haastatteluaineiston käyttöön tutkimuksessa. Haastatteluaineisto on ainoastaan tutkijan käytössä ja se tuhotaan tutkimuksen valmistuttua.

3. Teoreettinen viitekehys

3.1. Regionalismi

Regionalismi on prosessi, jossa yksi tai useampi alue (*region*) järjestäytyy edistääkseen yhteisiä tavoitteita. Perinteisesti regionalismi viittaa kansainvälisten suhteiden realistiseen koulukuntaan ja perinteiseen geopolitiikkaan. Koulukunnan mukaan, suvereenien valtioiden välillä vallitsee anarkia, jota voidaan hillitä yhteistyöllä. Alueellistumisen motiivina on tällöin turvallisuus, kun suvereenit valtiot yhdistävät voimansa alueella taatakseen alueen vakauden ja turvallisuuden. (Väyrynen 2003, 27.) Andrew Hurrellin mukaan turvallisuuskulma ei ole menettänyt merkitystään: ulkopuolelle regionalistiset projektit ovat pitkälti taloudellisia, mutta todellisuudessa niiden taustalla vaikuttavat usein turvallisuus ja geopolitiikka (Hurrell 2005, 45).

Viime vuosikymmenien aikana on noussut uusregionalistinen näkökulma. Karkeasti jaettuna uusregionalismi voidaan nähdä kahdesta näkökulmasta. Ensiksi, uusregionalismi voidaan nähdä poliittisen talouden näkökulmasta tapana lisätä uusliberalistista hallintaa alueen tasolla (Hurrell 2005, 42), jolloin mikroalueet nähdään keskeisenä yksikkönä taloudelliselle kehitykselle. Toiseksi, uusregionalismi voidaan nähdä tapana taistella globalisaation tuomia ongelmia vastaan kehittämällä vaihtoehtoisia toimintatapoja. Tällöin alue nähdään keskeisenä yksikkönä poliittiselle toiminnalle. Jyrki Käkönen näkee regionalistiset projektit yhtenä ratkaisuna kansallisvaltion heikkenemisen jättämälle aukolle (Käkönen 1997, 17-18). Myös Björn Hettinen (2014, 56) mukaan uusregionalismi tulisi nähdä ”useiden toimijoiden ja yhteiskunnan tasojen vuorovaikutuksessa muotoutuvana uutena poliittisena tilana” (suom. PS).

Louise Fawcettin (2005, 30) mukaan kehittyvät valtiot eivät voi olla huomioimatta regionalismin merkitystä globaalissa maailmassa, vaan kansainväliset regionalistiset projektit ovat pienille maille mahdollisuus päästä mukaan neuvottelupöytiin. Luk Van Langenhoven (2012, 18) mukaan mitä pienempi maa, sitä suurempi on sitä ympäröivä kansainvälinen tila ja siten suurempi ulkopuolinen kilpailu. Pärjätäkseen kansainvälisessä kilpailussa pienten toimijoiden on oltava mukana ylikansallisessa yhteistyössä. Verkostoituminen on Jyrki Käkösen mukaan mahdollisuus myös alueille:

Valtioiden roolin heiketessä tai muuttuessa globaali talous luo ainakin joillekin alueille edellytyksiä kytkeytyä verkottumalla ohi valtioiden suoraan globaalin talouden keskuksiin. Näin paikallisesta ja alueellisesta taloudesta tulee osa globaalia taloutta, ja kansantalous menettää yhä enemmän merkitystään. (Käkönen 1997, 15.)

3.2. Globalisaatio ja uusregionalismi

Globalisaation ja teknologisen kehityksen myötä vuosisatoja vallinnut westfalenilainen ajatus valtiosta kaikkein tärkeimpänä hallinnollisena yksikkönä on alkanut murtua (Van Langenhove 2012, 17). Kansainvälisillä areenoilla valtioilla on ollut vuosisatoja yksinoikeus ajaa tavoitteitaan, mutta globalisaatio on tuonut kansainväliseen järjestelmään uusia toimijoita kuten kaupunkeja, alueellisia organisaatioita, monikansallisia yrityksiä, kansanliikkeitä ja jopa terroristijärjestöjä (Slocum & Van Langenhove 2005, 141). Ilmastonmuutoksen ja muiden

globaalien ongelmien edessä nykyinen valtiokeskeinen järjestelmä on alkanut näyttäytyä kyvyttömänä ratkaista monimutkaisia ongelmia, jolloin valtioiden sijaan globaaleihin ongelmiin ovat alkaneet tarttua muut toimijat (Van Langenhove 2012, 17, ks. Nijman 2016).

Kun kansainvälinen politiikka on yleensä tapahtunut valtioiden välillä, nykyisin sen voi katsoa lähtevän liikkeelle myös valtion sisältä, jolloin valtion alaiset alueet toteuttavat toimiaan valtion ohi. Tämä on nähtävissä erityisesti kaupunkien kasvavassa roolissa kansainvälisinä, jopa globaaleina toimijoina (ks. Nijman 2016). Pääoman keskittyessä, kaupungit jatkuvasti kasvattavat geopoliittista asemaansa (Jauhiainen 2003, 150).

Myös yritykset ovat kasvattaneet vaikutusvaltaansa. Monikansalliset yritykset, joiden omaisuus ylittää monien valtioiden budjetin merkittävästi, eivät ole enää sidottuja tiettyyn valtioon tai alueeseen. Valtioiden valta yrityksiä kohtaan on heikentynyt, ja valtiot ovat alkaneet toteuttaa politiikkaa, jolla ne houkuttelevat yrityksiä alueellensa. Nykyisin valtioiden tehtävänä on enenevissä määrin luoda hyvät edellytykset yritystoiminnalle ja talouskasvulle, jolloin ensisijaisena tavoitteena on kilpailukyky. (Zimmerbauer 2008, 45; Hytönen 2012, 38.)

Tällainen globalisaation kanssa samanaikaisesti tapahtuva uusliberalistisen ajattelun nousu on muuttanut valtioiden ja alueiden toimintalogiikkaa. Globaalissa taloudessa valtiot kilpailevat keskenään markkinoista ja sitä kautta valtion selviytymisestä. (Hytönen 2012, 38-39.) Nykypäivän valtioita kuvataankin kilpailuvaltioina (Moisio 2012, 164).

Valtiot ovat alkaneet vastata globaaliin kilpailuun tehostamalla hallintoaan, mikä näkyy nykypäivänä vallan delegoimisena paikalliselle tasolle ja lähemmäs kansalaista (Van Langenhove 2012, 18). Tällainen globalisaation kanssa samanaikaisesti tapahtuva regionalistinen kehitys, nostaa alueiden hallinnallista merkitystä, mutta myös alueiden roolia taloudellisen kasvun keskeisenä alueyksikkönä (Zimmerbauer 2008, 48).

Vallan hajauttamista alueille ei nähdä kuitenkaan täysin ongelmattomana ratkaisuna. Talousmaantieteilijä Ray Hudson (2005) on kritisoinut liian yksinkertaista näkemystä, jonka mukaan globaalin kilpailun ongelmat ratkaistaan delegoimalla valta kehittämisestä alueille. Alueet, jotka nauttivat korkeasta talouskasvusta, nähdään malliesimerkkeinä muille, ja

soveltamalla samaa muualle pitäisi tuloksena olla tilanne, jossa kaikki voittavat. Hudsonin mukaan alueet, jotka ovat lähtökohdiltaan huonossa asemassa, eivät kehity yhtä nopeaa kuin vahvat alueet. (Hudson 2005, 621, 623.) Hudsonin mukaan ei voida esittää todisteita siitä, että vallan hajauttaminen alueille johtaisi talouskasvuun, vaan alueiden menestykseen vaikuttavat myös monet muut tekijät. Hän näkee, että vallan hajauttaminen alueille, ilman merkittävää toimivaltaa ja resursseja, on usein enemmänkin vastuun siirtämistä alueille: jos taloudellista kehitystä ei alueella tapahdu, epäonnistumisesta voidaan syyttää aluehallintoa. (Hudson 2005, 621.)

Hudsonin mukaan periferioiden ongelmana on enemmänkin resurssien epätasa-arvoinen jakautuminen kansainvälisen järjestelmän tasolla. (Hudson 2005, 621, 623). Globalisaation ongelmana nähdään se, että siitä hyötyvät vain harvat. Sanotaan, että ihmiskunnan suurimmista haasteista on muuttaa asetelmaa siten, että globalisaatiosta ja kaupungistumisesta voisivat hyötyä kaikki (UN-Habitat, 2001).

Poliittisen taloustieteen tutkija Riccardo Petrella (2000, 70-71) on ennustanut, että globaalin kilpailun ja teknologian kehityksen myötä tulevaisuudessa taloudellinen pääoma tulee keskittymään muutamiin metropoleihin, samoin kuin tieteellinen osaaminen ja kulttuurielämä. Pääoman keskittyminen kaupunkeihin tarkoittaa kuilun kasvua keskustan ja periferian välillä. (Petrella 2000, 70-1.)

Aluetieteissä on kritisoitu näkemystä kehityksestä pelkkänä taloudellisena kasvuna (Hudson 2005, 624; Moisio 2012, 164). On tärkeää huomata, että kehitys on subjektiivista. Aluekehitys tapahtuu monella tasolla ja jokainen toimija näkee kehityksen omasta näkökulmastaan ja intresseistään (Lundström 2015, 49, 70-71.)

Aluepolitiikka ja aluekehittäminen näyttäytyvät usein arkikielessä synonyymeinä, mitä ne eivät kuitenkaan ole. Aluepolitiikka on ”valtion tilasuhteiden muokkaamista” ylhäältä alaspäin, jolloin poliittisilla päätöksillä on alueellisia vaikutuksia (Moisio 2012, 30; Katajamäki 2011). Aluekehittäminen sen sijaan voi tapahtua monella eri tasolla mikrotasolta ylikansalliseen. Aluekehittäminen voidaan määritellä alueen omista tarpeista lähteväksi, alhaalta ylös suuntautuvaksi kehittämiseksi, jonka tarkoituksena on parantaa alueen

toimintaedellytyksiä ja siten alueen ihmisten ja yritysten mahdollisuuksia menestyä (Lundström 2015, 71, Katajamäki 2011).

3.3. Alueenrakentaminen

Alue on käsite, jolla voidaan viitata monenlaisiin tiloihin ja territorioihin. Tila voi viitata sekä *fyysiseen* tilaan että ihmisten välisessä kanssakäymisessä rakentuvaan *sosiaaliseen* tilaan. (Tennberg 2004, 8.) Alue on fyysinen rajattu tila. Se on sosiaalinen konstruktio, joka syntyy jaetuista merkityksistä. Samanaikaisesti alueet ovat subjektiivisia kokemuksia, joihin jokainen liittää omat käsityksensä ja kokemuksensa esimerkiksi sen rajoista (Tennberg 2004, 8).

Kansainvälisten suhteiden kontekstissa alue voidaan määritellä rajatuksi tilaksi, jolla on hallinnollisia ominaisuuksia, mutta se ei kuitenkaan ole valtio (Van Langenhove 2012, 18). Tässä tapauksessa alue toimii myös sosiaalisena tilana. Alue voi olla esimerkiksi valtion sisäinen alueyksikkö, kuten maakunta; useista valtioista koostuva alueellinen organisaatio, kuten EU; tai useiden valtioiden alueyksiköistä koostuva yhteistyöalue, kuten Barentsin alue.

Valtio on alueellisuuden tunnetuin muoto. Se on tila, jolla on selvät maantieteelliset rajat ja väestö. Sami Moisio määrittelee valtion poliittisen toiminnan näyttämöksi, jossa toimijat kamppailevat vallasta. Valtio on yhteiskunnallisen kamppailun tulos, ja elää jatkuvassa muutoksessa. (Moisio 2012, 33.) Nämä samat periaatteet pätevät muihinkin sosiaalisiin tiloihin: alueet uudelleen rakentuvat jatkuvasti sosiaalisissa käytännöissä (Hettne 2014, 55). Maakunta-käsitteellä on useita merkityksiä, se voi viitata valtiota alempaan asutukselliseen alueyksikköön, hallinnolliseen yksikköön tai talousalueeseen. Maakuntiin viitataan usein myös pääkaupunkiseudun ulkopuolisena alueena. (Paasi 1986, 55.)

Yksinkertaistettuna alueenrakentaminen on poliittinen toiminto, jossa ihmiset ja maantiede kuvitellaan yhdeksi (Keskitalo 2007, 11). Alueenrakentaminen voidaan nähdä prosessina eli alueen muotoutumista pitkällä aikavälillä tai projektina, eli aluetta rakentavien toimijoiden yhteisen päämäärän toteuttamisena (Van Langenhove 2012, 25). Arkikielessä ilmiö liitetään usein juuri strategiseen alueenrakentamiseen, joka mahdollisesti johtaa virallisen instituution perustamiseen (Hettne & Söderbaum 2000, 457).

Alueenrakentaminen voi tapahtua kahdesta suunnasta: *alueellistamalla* ja *alueellistumalla*. Alueellistaminen (*regionalism*) on ylhäältä alaspäin suuntautuvaa, yleensä valtion toimesta tapahtuvaa, ideologista tai strategista alueen rakentamista, poliittisen eliitin aloitteesta tapahtuvaa tietoista toimintaa. (Fawcett 2005, 24). Uusregionalistisessa kontekstissa alueellistaminen voidaan nähdä valtion tapana ratkaista globalisaation tuomia ongelmia, jolloin valtio tehostaa hallintoaan ja parantaa kilpailukykyään siirtämällä valtaa alueille, tai takaa paikkansa neuvottelupöydissä olemalla mukana alueidenvälisessä yhteistyössä (Hurrell 2005, 42; Fawcett 2005, 30.).

Alueellistuminen (*regionalisation*) puolestaan lähtee liikkeelle paikallisesta identiteetistä, intresseistä ja yhteistyöstä ja viittaa spontaanimpaan alueenrakentamiseen. (Hettne 2008, 3; Heininen 1999, 31; Keskitalo 2007, 187-8.) Globalisaation ja kansallisvaltion heikkenemisen myötä alueet ovatkin saaneet mahdollisuuden ”rikkoa kansallisia valtarakenteita eli heikentää valtion kiinnittävän poliittisen eliitin valta-asemaa”, ja alueellistuminen voidaankin nähdä pyrkimyksenä palauttaa valta globaalilta tasolta paikallisille (Käkönen 1997, 18-20).

Identiteetti ja aluetietoisuus

Joni Vainikan mukaan ”[a]lueet voidaan ymmärtää hallinnollisina kokonaisuuksina, jotka voivat puheessa ja tekemisessä tulla osaksi identiteettiä” (Vainikka 2015, 64). Kuten aluekaan, identiteetti ei ole annettu: se syntyy ja muuttuu muotoaan sosiaalisessa toiminnassa ja diskursseissa. Alexander Wendt määrittelee identiteetin ”tietoisena toimijan ominaisuutena, joka tuottaa sen ominaisen tavan toimia”. Wendtin mukaan identiteetti on sekä sisäisesti että ulkoisesti tuotettu; se, että toimija kokee olevansa jotain ei vielä tarkoita, että muut toimijat näkisivät sen samalla tavoin ja toisinpäin (Wendt 1999, 224). Alueen sisäisessä identiteetissä merkittävää on myös toiseuden käsite. Merkittävä osa alueenrakentamista ja identiteettiä on määritellä mitä alue on ja mitä se ei ole (Neumann 1992, 64).

Hettne mukaan alueet ovat kuviteltuja yhteisöjä (*imagined community*) (Hettne 2008, 3). Hettne viittaa Benedict Andersonin (1991) teoriaan. Ensiksi, yhteisö on kuvitelmaa, koska valtion tai maakunnan kokoisen alueen ollessa kyseessä, kukaan yhteisön jäsen ei voi tuntea

tai olla tekemisissä kaikkien yhteisön jäsenten kanssa. Kaikki ihmiset ovat erilaisia, joten ajatus vahvasta jaetusta identiteetistä on myös kuvitelmaa. Toiseksi, alue kuvitellaan *yhteisöksi*, eli muut jäsenet koetaan jollain tavoin liittolaisina, myös ne, joita emme ole koskaan tavanneet. (Anderson 1991, 6–7). Kuvitelma yhteisöstä on se mikä pitää yhteisön koossa (Anderson 1991, 7). Tällöin tärkeäksi tekijäksi nousee aluetietoisuus, eli alueen asukkaiden kollektiivinen kokemus kuuluvuuden tunteesta alueeseen ja yhteisöön ja kyky hahmottaa alue ja sen erityispiirteet (Paasi 1986, 37).

Wendtin konstruktivistisen käsityksen mukaan identiteetti ohjaa toimijan intressejä (Wendt 1999, 231). Toimijan tulee tietää mitä se on, tietääkseen mitä se haluaa. Wendtin mukaan intressit ja identiteetti tukevat toinen toistaan: intressit toimivat motiivina toiminnalle, mutta ilman identiteettiä niillä ei ole suuntaa (Wendt 1999, 231). Tästä näkökulmasta identiteetin määrittely on huomattava valtaulottuvuus: poliittiset toimijat pyrkivät vahvistamaan omaa identiteettiään tukevia instituutioita (Hytönen 2012, 36).

Aluetietoisuudella tarkoitetaan alueen asukkaiden tietoisuutta kuulumisestaan kyseiseen alueeseen sekä kykyä hahmottaa alueensa, sen ominaisuudet ja erityispiirteet (Paasi 1986, 37; Zimmerbauer 2008, 30). Aluetietoisuudella on merkitystä alueen toimintakykyyn. Esimerkiksi Euroopan unionissa niin kutsuttua demokratiavajetta pyritään vähentämään muun muassa edistämällä jaettua eurooppalaista identiteettiä, ja jaettu identiteetti nähdään myös EU:n jatkuvuuden kannalta keskeisenä (Slocum & Van Langenhove 2005, 140).

3.4. Alue toimijana

Kun alueet yleensä nähdään poliittisen toiminnan tiloina tai tasoina, alueellistumisen myötä alueesta voi tulla myös poliittinen toimija. Björn Hettne määrittelee alueellisen toimijuuden ”alueen kykynä vaikuttaa ulkoiseen maailmaan” (Hettne 2014, 57, suom PS). Hetten mukaan alueen toimijuuden määrittää kolme asiaa: alueellisuus (*regionness*), eli miten pitkällä alue on alueellistumisen prosessissaan; toiseksi ulkoinen painoarvo (*presence*), eli kuinka suurta vaikutusvaltaa alueella on esimerkiksi koonsa, taloutensa, diplomaattisuhteidensa tai

sotilaallisen voiman kautta; sekä kolmantena kyky toimia päämäärätietoisesti ja saavuttaa tavoittelemiaan tuloksia ulkosuhteissa (*actorness*) (Hettne 2008, 2).

Hettnen mukaan painoarvo on ”kompleksinen ja kokonaisvaltainen, materiaallinen muuttuja, joka perustuu toimijan kokoon, sen ulkopuolisten toimintojen laajuuteen, sille tärkeiden aihealueiden suhteelliseen merkitykseen sekä muiden alueiden riippuvuuteen kyseisestä toimijasta” (Hettne 2008, 5, Suom. PS). Hettne mainitsee painoarvoon vaikuttavista tekijöistä demografian, talouden sekä ideologian.

Euroopan unionin ollessa kyseessä sillä on globaalisti suurta painoarvoa jo pelkällä olemassaolollaan. Sillä on merkittävää painoarvoa sekä taloudellisesti että ideologisesti. (Hettne 2008, 5.) Globaalien kaupunkien kasvava valta puolestaan perustuu pääoman kasaantumiseen: niiden taloudellinen painoarvo on suuri, minkä lisäksi kaupunkeihin keskittyy mm. tieteellistä tutkimusta ja kulttuuria (Jauhiainen 2003, 150; Petrella 2000, 71).

Suuri painoarvo edistää alueen kykyä toimia. Toimiakseen ja kasvattaakseen toimintakykyään alueen tulee olla tietoinen painoarvostaan ja osata käyttää sitä hyödyksi. (Hettne 2008, 5.) Kun historiallisesti valtioiden kansainvälinen painoarvo ja vallankäyttö on usein perustunut sotilaalliseen, niin kutsuttuun kovaan valtaan, nykypäivänä on yleisempää pehmeä vallankäyttö, joka pohjautuu enemmänkin kulttuuriin, arvoihin ja diplomatiaan (Nye 2004, 11). Kun kova valta perustuu pitkälti pakotteisiin ja uhkiin, pehmeä valta on enemmänkin vetovoimaan perustuvaa. Pehmeä valta on tiivistettynä ”kykyä vaikuttaa siihen mitä muut haluavat”. (Nye 2004, 7.)

Joseph S. Nye ei rajoita pehmeää valtaa koskemaan vain valtioita, vaan myös esimerkiksi kansalaisjärjestöt tai uskonnot voivat toimia pehmeän vallan käyttäjinä. Pehmeää valtaa voivat käyttää myös yksittäiset henkilöt, kuten Prinsessa Diana vuonna 1997 edesauttaessaan maamiinat kieltävän Ottawan sopimuksen hyväksymistä. (Nye 2004, 92.) Tutkija Josep M. Collin (2015) mukaan myös kaupungit ovat alkaneet kasvattaa pehmeää valtaansa. Monilla suurkaupungeilla onkin merkittävä globaali brändi (ks. Coll 2015) ja brändi on mm. yksi pehmeän vallan lähteistä (Hytönen 2012).

Kun alueenrakentaminen on prosessina tarpeeksi pitkällä, voi alue tulla toimijaksi. Toimijuus syntyy ulkoisen painoarvon vakiintuessa ja alueen ollessa vuorovaikutuksessa sen ulkoisen ympäristön kanssa (Hettne 2014, 59). Janne Nijman (2016, 19) määrittelee globaalin toimijuuden identiteetin tavoin: toimijuus on sosiaalinen konstruktio, joka vaatii tunnustuksen muilta toimijoilta. Jos alue haluaa olla toimija, tulee sen olla varteenotettava toimija muiden toimijoiden silmissä.

Euroopan Unionin poliittista toimijuutta tutkineet Charlotte Bretherton ja John Vogler (2006, 30) esittävät neljä kriteeriä alueen toimijuudelle: alueen yhteisön sitoutuminen yhteisiin arvoihin ja periaatteisiin, ulkoisen toiminnan sisäinen legitimointi, kyky päämäärätietoiseen, jatkuvaan ja johdonmukaiseen toimintaan, sekä mahdollisuus ja kyky käyttää poliittisia keinoja kuten diplomatiaa tai taloudellisia välineitä.

Kriteerit toimivat myös mikrotasolla. Ensiksi, jotta alue kykenee toimimaan ns. yhtenä rintamana, tulee sen sisäisillä toimijoilla olla vahva, jaettu identiteetti ja aluetietoisuus. Toiseksi, alueella tulee olla päätöksentekojärjestelmä, jolla alueen toiminta legitimoidaan sisäisesti. Kolmanneksi, alueen tulee kyetä pääsemään sisäisten kamppailujen yli, jotta sillä on resursseja toimia myös ulkoisesti. Ray Hudson huomauttaa (2005, 624), että aluepolitiikan tasolla puhuttaessa mikroalueista ne nähdään usein yksimielisinä ja identiteetiltään yhtenäisinä, sen sijaan että ne nähtäisiin poliittisen kamppailun tiloina niin kuin muutkin alueet. Tulee muistaa, että myös maakunnassa on monia erilaisia ryhmiä ja intressejä, ja myös maakunnat ovat poliittisten kamppailujen tuloksia, mikä voi tuoda haasteensa päämäärätietoiselle kehittämiselle pitkällä aikavälillä.

Neljäntenä kriteerinä, Bretherton ja Vogler esittävät erilaisten poliittisten käytäntöjen saatavuuden. Kun EU:lla on heidän mukaansa mahdollisuus poliittisiin (diplomaattisiin), taloudellisiin sekä jollain tasolla myös sotilaallisiin keinoihin käyttää valtaa muihin toimijoihin (Bretherton & Vogler 2006, 33-35), maakunnalla mahdollisuudet tällaiseen on pienet. Myös maakunnat voivat kyetä diplomatiaan ja neuvotteluun ulkoisessa toimintaympäristössään, mutta toimivien taloudellisten sanktioiden asettaminen olisi maakunnan mittakaavassa äärimmäisen hypoteettista puhumattakaan sotilaallisista keinoista.

Oikeustieteilijä ja historioitsija Janne Nijman käsittelee kaupunkien toimijuutta artikkelissaan *Renaissance of the City as Global Actor*, jossa hän huomioi kaupunkien aktiivisuuden ilmastonmuutokseen ja globaaleihin ongelmiin liittyvissä asioissa toisinaan jopa aktiivisempänä kuin valtion, johon ne kuuluvat (Nijman 2016). Esimerkiksi 7 400 maailman kaupunkia ovat allekirjoittaneet sopimuksen, jossa he lupaavat sitoutua ilmastonmuutoksen estämiseen (Compact of Mayors). Yhdysvalloissa Trumpin hallinnon kieltäessä ilmastonmuutoksen olemassaolon yli 1000 yritystä ja kaupunkia ovat ilmoittaneet noudattavansa Pariisin ilmastositomusta (Independent 2017).

Nijmanin mukaan kaupungit toteuttavat toimijuuttaan imitoimalla valtioiden tapaa toimia. Monilla suurkaupungeilla, kuten Amsterdamilla, Shanghailla ja New Yorkilla, on omia ulkosuhteisiin perehtyneitä instituutioita, joiden avulla kaupungit toimivat yhteistyössä urbaanien ongelmien ratkaisemiseksi. Kaupungit järjestävät myös konferensseja, joissa kaupunkien johtajat tapaavat toisiaan, ja jotka muistuttavat protokollaltaan paljon valtionjohtajien tai diplomaattien tapaamisia. (Nijman 2016, 24.) Toiseksi, kaupungit vahvistavat rooliaan on laatimalla kansainvälisiä sopimuksia ja kaupunkien ja perustamalla kaupunkien ja alueiden välisiä kansainvälisiä organisaatioita (Nijman 2016, 28). Samalla kun kaupungit ja mikroalueet vahvistavat toimijuuttaan, kansainvälinen järjestelmä muotoutuu vastaanottavammaksi niitä kohtaan, näin kumpikin kehitys ruokkii toistaan (Nijman 2016, 34). Myös alueiden välillä on kansainvälistä yhteistyötä, esimerkiksi Lappi on mukana Pohjoisessa Foorumissa ja Barentsin alueneuvostossa.

3.5 Tutkimuksen toteutus

Lähestyn tutkimusaiheeni tapaustutkimuksen avulla. Tapaustutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa spesifistä tapauksesta, ja samalla testata tai täsmentää aihetta. Tapaustutkimuksen tarkoituksena ei ole asian yleistäminen, muuten kuin tietyn ilmiön tai yksittäisen tapauksen sisällä. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 19, 27.) Tapaustutkimus soveltuu regionalismin tutkimukseen, koska regionalistiset projektit tapahtuvat kaikki omista lähtökohdistaan ja tavoitteistaan, eikä niitä siten voi yleistää kovin pitkälle. Jokainen alue on erilainen ja niin ovat alueenrakentumisen prosessitkin. Tutkimuksessa olen kiinnostunut

arktisen alueen rakentamisesta spesifinä ilmiönä Lapin näkökulmasta, liittäen sen kuitenkin osaksi globaalia kehitystä.

Aineistoa tarkastelen laadullisen sisällönanalyysin avulla. Tarkemmin käytän deduktiivista sisällönanalyysiä, jossa liikutaan yleiseltä tasolta kohti yksittäistä tapausta. Olen siis lähtenyt tarkastelemaan aineistoa ennalta määriteltyjen ilmiöiden kautta. Olen kiinnostunut tutkimuksessa siitä, kuinka Lappi suhteutuu tämänhetkisiin maailmaa mullistaviin ilmiöihin: ilmastonmuutokseen, globalisaatioon sekä kaupungistumiseen. Deduktiivisella sisällönanalyysillä voidaan testata, tai mahdollisesti myös laajentaa, olemassa olevaa teoreettista viitekehystä. Deduktiivinen sisällönanalyysi koostuu kolmesta vaiheesta: keskeisten käsitteiden tai muuttujien määrittely, aineiston teemoittelu valittujen muuttujien perusteella luokkiin ja alaluokkiin sekä luokkien analysointi teorian kanssa. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2002.)

Analyysirungon olen laatinut kirjallisuuden ja Arktisen erikoistumisen ohjelman pohjalta. Olen teemoitellut aineiston seuraavien analyysikysymysten avulla:

- Mitä arktisuus on?
- Suhteessa mihin Lappi määrittyy?
- Kuinka Lappi määrittyy suhteessa ilmastonmuutokseen, globalisaatioon sekä kaupungistumiseen?

Teemoittelun jälkeen olen tarkastellut ja luokitellut aineistokatkelmia teemojen sisällä käyttäen apunani teoreettista viitekehystä.

Sekä tapaustutkimuksessa että sisällönanalyysissä on vaarana se, että tutkijan näkemykset ohjaavat liikaa tutkimuksen tuloksia. Tutkijan on tunnistettava omat ennako-oletuksensa ja tarkasteltava aineistoa avoimesti.

Analyysissä on lähtökohtana suhtautua Arktisen erikoistumisen ohjelmaan ja haastatteluaineistoon toisiaan täydentävinä. Tarkoituksena ei ole siis vertailla kahta aineistoa, vaan tutkia kuinka sekä strategia että aluekehitysintressejä edustavat haastateltavat tuottavat kuvaa Lapista arktisena alueena. On kuitenkin myönnettävä, että vertailulta ei voida täysin välttyä aineistojen ollessa hyvin erilaisia. Strategiatekstin taustalla on mitä luultavimmin

yhteisiä kompromisseja, kun taas haastateltavien näkemykset perustuvat pitkälti henkilökohtaisiin kokemuksiin.

Seuraavassa luvussa tarkastelen sitä, mikä tekee arktisesta alueesta relevantin ja kuinka Lappi rakentaa arktista aluetta ja Lappia osana sitä. Viidennessä luvussa tarkastelen Lapin ja arktisuuden relevanssia globaalien muutosten näkökulmasta. Kuudennessa luvussa tarkastelen kuinka Lappi edistää poliittista painoarvoaan olemalla osa arktista aluetta.

4. Lappi osana arktista aluetta

4.1. Miksi arktinen alue kiinnostaa kansainvälisesti?

Lapin arktisen erikoistumisen ohjelma on Lapin vastaus Euroopan komission älykkään erikoistumisen toimintamalliin. Toisin kuin muualla, Lapissa ei ole keskitytty tiettyihin toimialoihin, vaan Lapissa erikoistutaan toimialat läpileikkaavaan arktiseen osaamiseen. Arktisen erikoistumisen ohjelmassa ei kuitenkaan perustella sitä, miksi on päädytty juurikin arktiseen ja mikä tekee arktisesta relevanttia. Lappi osana arktista aluetta on arktisen erikoistumisen ohjelman lähtökohta, jota ei perustella.

Arktisen erikoistumisen ohjelman maakuntajohtajan saatteessa arktisen alueen relevanssia perustellaan kuitenkin seuraavasti:

Kaikki puhuvat nyt arktisesta – keskustelijasta ja näkökulmasta riippuen vuoroin maalailen sen mahdollisuuksia, vuoroin uhkia. Kaiken taustalla on suuret globaalit muutostekijät; ilmastonmuutos, muutokset globaalitalouden voimasuhteissa ja luonnonvarojen kysynnän kasvaminen. Ilmastonmuutos ja napajään mahdollinen sulaminen voivat avata Jäämerelle uuden merireitin ja samalla uuden kauppateen Aasiaan, josta on kuin huomaamatta tullut uuden globaalitalouden voimakeskus. Ilmastonmuutos helpottaa myös pohjoisten alueiden mineraalien ja luonnonvarojen hyödyntämistä – arvioiden mukaan lähes neljännes maailman hyödyntämättömistä öljy- ja kaasuvarannoista on arktisilla alueilla. (AEO, 7)

Kansainvälinen kiinnostus arktista aluetta kohtaan on tänä päivänä suurempaa kuin koskaan. Alue on ollut kiinnostuksen kohteena jo vuosisatoja. Ensin tulivat tutkimusmatkailijat, sitten

pohjoiset valtiot alkoivat lisätä vallankäyttöään alueella, ja 1900-luvulla arktinen alue tunnettiin kylmän sodan ja suurvaltojen kilpailun areenana. Tänä päivänä kiinnostus aluetta kohtaan perustuu pitkälti taloudellisiin intresseihin: ikijään sulaminen tuo arktisen alueen luonnonvarat hyödynnettäviksi. Samanaikaisesti arktinen alue nähdään kuitenkin globaalisti tärkeänä myös siksi, että sillä on vaikutusta koko maapallon ilmastoon (AMAP 2017).

Arktisen alueen geopolitiikkaa voidaan tarkastella kolmesta eri näkökulmasta: arktinen raaka-ainealueena, arktinen sotilaallisen toiminnan alueena sekä arktinen yhteistyön alueena (ks. Heininen 2010).

Ilmastonmuutos on yksi keskeisistä tekijöistä Arktisen alueen globaalin merkityksen ja kiinnostuksen kasvulle sen tuodessa alueen luonnonvarat helpommin hyödynnettäväksi ja parantaessa kansainvälisiä merenkulkuyhteyksiä. Pohjoisen napajään sulamisen myötä tulevaisuudessa on mahdollista hyödyntää alueen öljy ja maakaasuvarantoja, mihin monet monikansalliset energiayritykset ovat ilmaisseet kiinnostuksensa. Arktisen merijään sulaminen avaa myös Koillis- ja Luoteisväylät, joiden kautta merimatka Euroopan ja Aasian välillä lyhenee huomattavasti. Pohjoisnavan sulaminen tarkoittaisi alueen muuttumista kansainväliseksi merialueeksi, ei-kenenkään-maaksi (Koivurova 2009). Muutokset ovat lisänneet arktisten rannikkovaltioiden kiistoja aluejaoista, ja siitä kenelle arktisen alueen luonnonvarat kuuluvat.

Vaikka arktisen alueen valtiot tekevätkin yhteistyötä keskenään, perinteinen geopolitiikka viitaten "[v]altioiden alueita koskevaan valtakamppailuun" (Harle & Moisio 2003, 9) ei ole menettänyt merkitystään arktisella. Kiistat aluevaatimuksista ja luonnonvaroista ovat läsnä arktisten valtioiden välisessä keskustelussa (Koivurova 2009). Myös sotilasvarustelu on edelleen läsnä alueella, eikä arktinen alue ole ydinaseista vapaa alue.

Huolimatta aluekiistoista ja sotilaallisesta toiminnasta, arktisella alueella on myös vahvaa kansainvälistä yhteistyötä. Arktisen alueen yhteistyössä on se erityispiirre, että vaikka alueen yhteistyö on lähtöisin valtioiden tasolta, valtion alaisilla toimijoilla, kuten alueilla, alkuperäiskansoilla ja kansalaisyhteiskunnalla on vahva rooli (Heininen 2010, 10). Lisäksi

arktinen yhteistyö kiinnostaa myös alueen ulkopuolisia toimijoita, ja Arktisella neuvostolla onkin suuri määrä tarkkailijajäseniä.

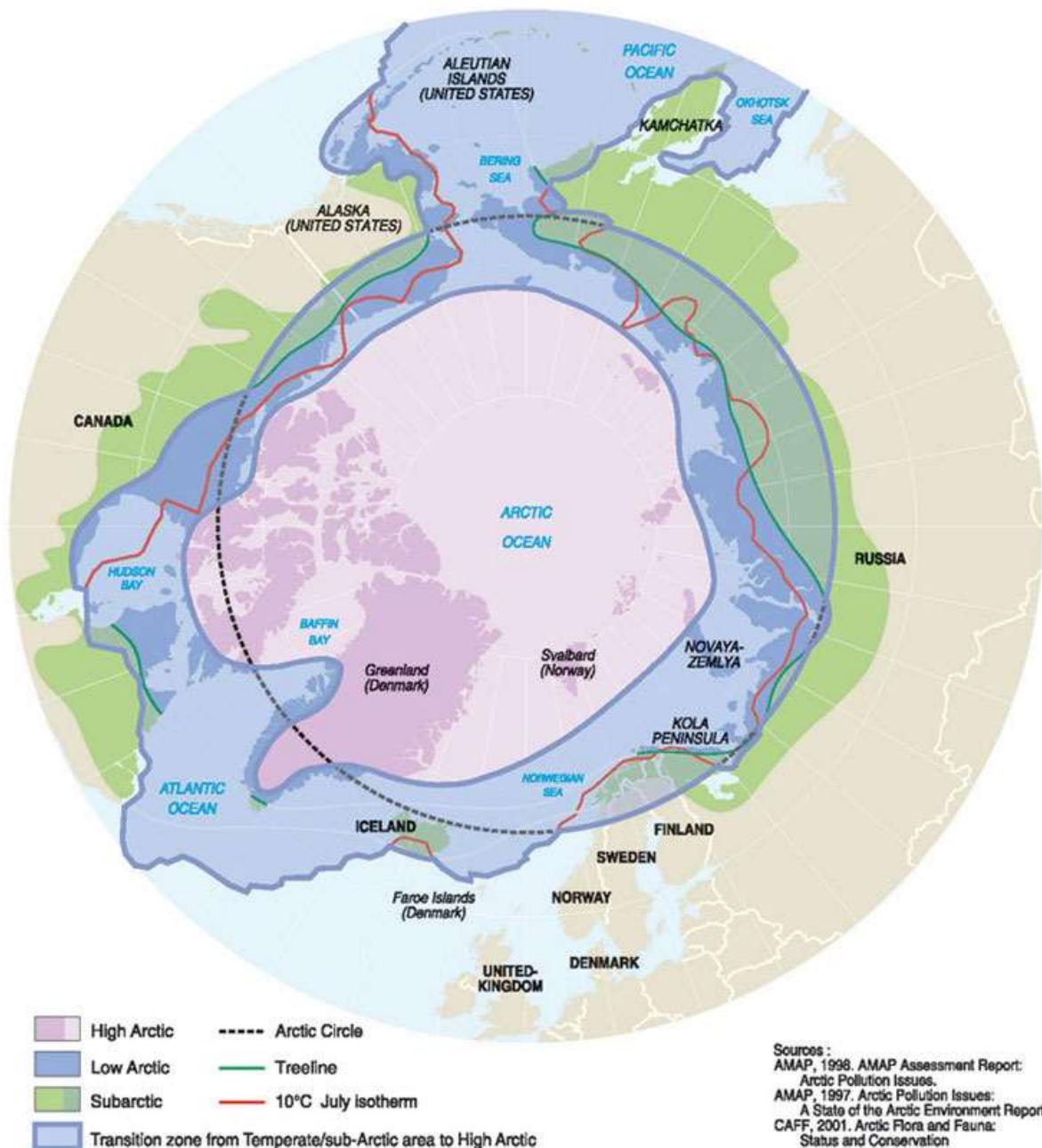
4.2. Lappi osana arktista aluetta

Arktisen alueen rakentamisen katsotaan lähteneen liikkeelle Mihail Gorbatshovin Murmanskin puheesta vuonna 1987, jolloin Neuvostoliiton silloinen johtaja teki aloitteen arktisesta yhteistyöstä. Gorbatshovin mukaan ”Arktinen alue ei ole vain Jäämerta, vaan myös kolmen maanosan pohjoisosat: Eurooppa, Aasia ja Amerikka” (Gorbatshov 1987, Suom. PS).¹

Arktiselle alueelle ei ole yhtä määritelmää. Yksinkertaisimmillaan arktisen alueen voi määritellä napapiirin pohjoispuoliseksi alueeksi. Kyseinen määritelmä koetaan kuitenkin usein kapeana, koska pohjoisten alueiden ilmasto ja olosuhteet ovat hyvin vaihtelevat. Luonnontieteissä arktinen alue voidaan määritellä 10°C alittavan keskimääräisen kesälämpötilan mukaan, puurajan mukaan tai esimerkiksi meriolosuhteiden mukaan (ks. Kuva 1, AMAP 1998).

Arktisen alueen määritelmä on hyvin kiistanalainen, mikä kertoo siitä, että arktisuus on monille maille ja alueille tavoiteltava asia. Arktisilla maille ja alueilla on perusteltu oikeus osallistua keskusteluun arktisen alueen asioista. Carina Keskitalon (2007) mukaan arktisen alueen rajat ovat jatkuvasti siirtyneet määritelmässä jatkuvasti etelämmäksi uusien toimijoiden kiinnostuessa arktisesta. Voi siis sanoa, että arktisille alueille, valtioista niiden alaisiin alueisiin, on edullisinta löytää määritelmä, joka käsittää heidät, mutta jättää ulkopuolelle mahdollisimman paljon muita. Esimerkiksi Venäjä on arktisessa strategiassaan vuodelta 2008 määritellyt arktisen alueen kattamaan Jäämeren sekä sen viisi rannikkovaltiota, kun suomalaiset mielellään viittaavat määritelmään joustavana (Heininen 2011, 55, Suomen arktinen strategia 2013).

¹ ”The Arctic is not only the Arctic Ocean, but also the northern tips of three continents: Europe, Asia and America.” (Gorbatshov 1987).

Kuva 1: Arktisen alueen määritelmät

Arktisen erikoistumisen ohjelmassa Lapin arktisuutta ei niinkään perustella eikä kerrota mikä tekee Lapista arktisen. Ohjelma ei ota kantaa arktisen alueen määritelmään, vaan toteaa Suomen arktisen strategian tavoin (ks. Suomen arktinen strategia 2013, 8), että arktiselle alueelle on useita määritelmiä:

Arktinen alue voidaan määritellä useilla eri tavoilla. Maantieteellisesti arktista aluetta rajaa pohjoinen napapiiri (66° 33'N), mutta lisäksi alue voidaan määritellä lämpötilan, metsänrajan, ikiroudan, merijään ja erilaisten poliittisten sopimusten mukaan. (AEO, 14)

Valtakunnallisessa arktisessa strategiassa kuvaillaan arktisen alueen määritelmää ”tilanteen mukaan joustavaksi” (Suomen arktinen strategia 2013, 17). Joustavuus sopinee myös Lapin tarkoituksperiin, sillä esimerkiksi pohjoinen napapiiri käsittää vain pohjoisen Lapin jättäen esimerkiksi suurimmat kaupungit ulkopuolelle. Arktisen alueen määritelmät kattavat Lapin vaihtelevasti, joten Lapille, ja koko Suomelle, voi katsoa olevan edullista tyytyä joustavaan määritelmään arktisesta.

Lämpötilan mukaan määriteltynä arktinen alue kattaa alueet, joissa kesän keskilämpötila ei keskiarvoltaan ylitä 10 celsiusastetta. Metsäraja on luonnontieteissä osin tulkinnanvarainen, mutta ei yleisimmissä määritelmissä käsitä Lappia. Ikiroutaa ei Lapista löydy eikä Lapilla ole rantaviivaa Jäämerelle. Merijäätä sen sijaan Lapista löytyy, ja Suomi onkin maailmassa ainoita valtioita, jonka kaikki satamat voivat olla yhtäaikaaisesti jäässä. Poliittisista sopimuksista esimerkiksi Arktisen neuvoston perustamiskirja määrittelee arktisiksi valtioiksi kaikki kahdeksan jäsentään, mukaan lukien Suomen.

Lapin ja Suomen kannalta viimeksi mainitun voisi sanoa olevan merkittävin: sopimuksen myötä muut arktiset valtiot tunnustavat Suomen arktisena alueena. Wendtin mukaan identiteetillä on sekä sisäinen että ulkoinen puoli; ei riitä, että alue itse pitää itseään jonakin, vaan identiteetti vaatii tunnustuksen muilta (Wendt 1999, 224). Ollakseen arktinen alue, Lapin tulee olla sitä myös muiden arktisten alueiden näkökulmasta.

Vaikka edellä kuvatut arktisen alueen määritelmät eivät kaikki kata Lappia, nähdään Lappi aineistossa arktisena alueena. Haastatelluista kaikki pitivät Lappia arktisena alueena, osa ehdoitta, osa puolestaan pienellä varauksella. Muutamalta haastateltavista nousee tarkkoja määritelmiä arktisen alueen rajoille:

Kyllä se [Lappi] on arktinen alue. Tiiänki sen tieteellisen keskustelun, et miten arktinen alue määritellään. Suomihan on kokonaisuudessaan sanonut olevansa arktinen maa, ja näin varmasti on. (H4)

Lappi on Suomen ainoa arktinen alue. Kyllä se napapiiri on hyvä raja ---, jonka yläpuolella on just arktisuutta. (H2)

Sanotaan näin, että ko päästään ehkä tuosta Vuotsosta ylöspäin, sitte alkaa olemaan [arktista]. Tavallaan saamelaisen kotiseutualue on minusta enemmän sitä arktista aluetta, ko sitten tuo eteläisempi Lappi. (H6)

Vaikka kaikki haastateltavat pitävätkin Lappia arktisena alueena, ovat näkemyksen arktisen alueen rajoista vaihtelevia. Jouni Häklin (2003, 177) mukaan paikkasidonnaiset alueelliset identiteetit ovat usein kiistanalaisia, koska eri ihmisillä ja ihmisryhmillä on erilaisia tapoja samaistua kyseiseen paikkaan. Tässä tapauksessa määritelmien voi myös tulkita tukevan kunkin henkilön tarkoituksperiä. Yhdelle koko Suomi on arktista aluetta. Sen sijaan, näkemys Lapista ”Suomen ainoana arktisena alueena” jättää pois Napapiirin eteläpuolisen alueen ja nostaa Lapin roolia. Rajaus saamelaisten kotiseutualueeseen voidaan nähdä kahdella tavalla: maantieteellisesti tai kulttuurisesti. Vuotson kohdalta menevä raja on selvä maantieteellinen rajaus, mutta tämä voi samanaikaisesti viitata arktiseen elämäntyyliin ja kulttuurin näkökulmasta.

On, on se ilman muuta. Kyllä se on arktinen alue, se [Lappi] on jo maantieteellisesti arktinen alue. [...] Usein tulee mielikuva sitten tuota enemmän niin ku lumen jään ja tuota jääkarhujen maasta. Että ehkä me emme semmonen ole, mutta arktinen kyllä ilman muuta. (H7)

Arktinen näyttäytyy meille, että siinä pitää olla jääkarhuja ja siinä pitää olla jäätiköitä. Mut taas se maantiede kertoo, et kyllä me ollaan arktinen. Me ollaan ihan yhtä arktinen kuin vaikka se Hanty-Mansijsk (H3)

Mä oon Lapista syntyjään ja nuoruuteni sielä eläny ja nyt palannu takasi, niin sanosin, että ei [Lappi] ole minun silmissä [arktinen alue]. Mutta jos siellä on joku keskieurooppalainen tai aasialainen tai amerikkalainen, niin silloin se todennäköisesti on arktinen alue. Kai me siinä jossain ollaan niin pohjosessa kaiken kaikkiaan, että kyl me ollaan arktinen alue. Vaikka se ei itestä siltä tunnu. (H5)

Haastateltavat näkevät arktisen määritelmän laajana, arktinen ei ole vain jäätikköä. Vaikka Lapissa ei ole jäätikköä sijaitsee se silti maantieteellisesti arktisella alueella. Haastateltavat ovat kuitenkin tietoisia siitä, että vaikka he itse pitävät Lappia varauksettomasti arktisena, kaikki eivät ajattele samoin. Osalla ihmisistä mielikuva arktisesta sijoittuu enemmän napajäätikölle.

Eräs haastateltavista näkee Lapin arktisuuden kahdesta suunnasta. Haastateltava hahmottaa identiteetin siten, että omasta näkökulmasta Lappi ei ole arktinen, mutta ulkopuoliselle kyllä. Identiteetti rakentuu kahdesta suunnasta: sisältä ja ulkoa. Sekä sisäisellä että ulkoisella identiteetillä on vaikutus toisiinsa (Paasi 1986, 35). Tässä tapauksessa ulkoinen käsitys Lapista arktisena, vaikuttaa sisäiseen käsitykseen.

Arktisen erikoistumisen ohjelmassa Lapin arktisuutta ei erikseen määritellä tai perustella, mutta tekstissä esitetään muutamia näkökulmia:

Lumi ja jää eri muodoissaan ovat keskeinen osa arktisia elämyksiä. (AEO, 41)

Arktinen olosuhdeosaaminen tarkoittaa sitä, että ihmiset, koneet, laitteet, yritykset ja infrastruktuuri ts. koko yhteiskunta osaa toimia sekä kylmässä että suurissa olosuhdevaihteluissa. (AEO, 15.)

Erityisosaamisena pidetään mm. Lapin perustuntemusta, logistiikan osaamista ja materiaalin tuntemusta haastavissa olosuhteissa, talvirakentamista, tietämystä luonnon marjoista sekä riistasta. (AEO, 19.)

Perusteena Lapin arktisuudelle nousevat erityisesti lumi, jää ja arktiset sääolosuhteet sekä ihmisten ja yhteiskunnan kyky toimia kylmässä. Ohjelmassa arktiset olosuhteet ovat erityisesti kylmyyttä, ne ovat haastavia ja niissä voi tapahtua suuria vaihteluita. Arktinen olosuhdeosaaminen nostetaankin keskeiseksi tekijäksi liiketoiminnan kehittämisessä (AEO, 39-41).

Myös haastateltavat hahmottavat arktisuuden olosuhteiden ja osaamisen kautta. Arktisuutena nähdään muun muassa kylmäolosuhteet, niiden hallitseminen ja niihin sopeutuminen (H1, H3, H2).

Arktisuus tietenkin saa ihmisten ajatukset varmasti kylmyyteen ja pohjosouteen, ja lumen ja jään keskelle, ja sitä meillä kuitenkin riittää iso osa vuodesta (H4).

No se [arktisuus] on niitä karuja luonnonolosuhteita ja sääilmiöitä, tai niin ku sääolosuhteita. Se on sitä, että tiedetään, miten se elanto sieltä luonnosta saadaan ilman, että sulla on vaikka viljapeltoa siinä vieressä. (H6)

No ensimmäisenä tulee se kylmäolosuhteiden hallitseminen ihan arjessa ja perheessä ja koulussa, jopa kulttuuripuolella. --- Siihen liittyy myös kaikki lasten ja aikuisten vaatehtimisesta, liikenteestä, eri koneiden toimivuus, työkoneiden toimivuus kylmässä. Niin se on meillä dna:ssa. (H1)

[J]os vertaa, että Lontoossa tulee kaks senttii lunta ja siellä on lentoliikenne pysähtynyt. Meillä lentokentät on auki ympäri vuoden, oli se sää mitä tahansa. Tai se että meillä on koulut auki lumisateesta huolimatta, tai pakkasesta huolimatta, niin kai se on sitä arktista osaamista. (H5)

Arktisuus nähdään siis osana lappilaista arkea ja kykynä elää kylmässä. Se on kykyä hankkia ruoka ja elanto olosuhteissa, joissa tavanomainen maanviljely ei onnistu. Se on myös merkittävä osa yhteiskunnan toimintaa. Lappi on haastateltavien mielestä arktinen alue, koska Lapissa kyetään toimimaan arjessa kylmissä ja lumisissa olosuhteissa.

Osa näkee eron muihin arktisiin alueisiin olosuhteissa. Lapissa arktiset olosuhteet eivät ole niin karuja, kuin muualla arktisella alueella voi olla.

Me mielellään Suomessa puhutaan, että Lapissa on pitkät etäisyydet ja välimatkat. Mutta nehän on aika vähäisiä verrattuna vaikkapa Venäjän arktiseen alueeseen tai Pohjois-Amerikan arktisiin alueisiin, jossa ne välimatkat on vielä hurjempia. (H4)

Suhteessa muuhun arktiseen alueeseen Lapin välimatkat ovat pieniä. Lappi ei ole myöskään ”todella villiä arktista”, kuten eräs haastateltava kuvailee Venäjän arktista (H3), vaan Lappi on suhteellisen pienikokoinen arktinen alue. Haastateltavat näkevät Lapin myös kehittyneenä arktisena alueena.

Se ehkä hämää, että arktiseen liitetään juuri päin vastaisia mielikuvia kuin --- että on kehittynyt yhteisö, hyvät palvelut, on rakennettua ympäristöä, tiet ja lentokentät ja hotellit ja julkiset palvelut ynnä muuta. (H7)

Kun vertaa arktisessa, niin täällä on kuitenkin infra kehittyneintä koko arktisella alueella (H1)

[T]ää Pohjoismaiden arktinen on niin kun saman tyyppinen, meillä on samoja elementtejä: kehittyntä infraa ja paljon osaamista, ihmisiä asuu täällä. (H3)

Kyllä mä sanoisin, että tää on järjestäytynyt yhteiskunta ja toimiva infrastruktuuri, niin se tekee siitä erilaisen ehkä muiden Pohjoismaiden kanssa. (H5)

Haastateltavat näkevät Lapin arktisuuden erilaisena kuin mitä se on muualla; aineistossa nousee vahvasti näkemys, että verrattuna muihin arktisiin alueisiin Lappi on hyvin kehittynyt infrastruktuuriltaan ja yhteiskunnaltaan. Lappi identifioidaan samalla osana Pohjoismaista arktista.

Kaikki haastateltavat pitävät Lappia arktisena alueena, tosin heidän välillään on eroja, kuinka vahvasti he kokevat Lapin olevan arktinen. Sekä haastatteluissa että Arktisen erikoistumisen ohjelmassa kuitenkin näkyy se, etteivät kaikki lappilaiset koe arktisuutta omakseen. Haastateltavista kaikki kuitenkin hahmottavat arktisuuden pitkälti samalla tavalla sekä toistensa että Arktisen erikoistumisen ohjelman kanssa. Aluetietoisuus on sitä, että ihmiset hahmottavat alueensa ominaisuudet ja erityispiirteet sekä erottavat alueensa muista alueista (Paasi 1986, 37; Zimmerbauer 2008, 30).

Yksi identiteettipolitiikan keskeisistä retorisisista keinoista on me – toiset vastakkainasettelu (Paasi 1996, 7-10). Aineistossa ”me” viittaa lähinnä lappilaisiin, kun taas ”toiset” viittaa sekä muuhun arktiseen alueeseen että arktisen alueen ulkopuolelle. Yhteisön näkökulmasta Lappia ei siis koeta osana arktista yhteisöä, vaan lappilaiset ovat oma yhteisönsä. Tästä näkökulmasta Lapin arktinen identiteetti ei ole kovin vahva.

Alueen identiteetti voi rakentua kahdesta suunnasta: alhaalta ylös asukkaiden liittäessä alueeseen merkityksiä, tai ylhäältä alas, jolloin ihmiset alkavat omaksumaan alueelle annettuja merkityksiä (Zimmerbauer 2008, 29). Ohjelma on tehty hallinnollisella tasolla, ja sen laatijat edustavat niin kutsuttua alueenrakentamisen eliittiä (Keskitalo 2002, 23-28). Lappi osana arktista aluetta on strateginen valinta ja Lapin arktisen identiteetin voi nähdä ylhäältä alaspäin rakennettuna. Mutta arktisen identiteetin rakentamisessa ei ole välttämättä kyse lappilaisten käsityksen muuttaminen omasta identiteetistään, jolloin identiteetti toimisi

sisäisenä valtapoliittisena keinona. Kyseessä voi olla myös identiteetin rakentaminen ulkopuolelle, jotta saadaan rakennettua painoarvoa ulospäin.

4.3 Arktisuuden brändiarvo

Kuten aiemmin totesin, lappilaiset eivät identifioitu vahvasti arktiseen vaan omaan maakuntaansa. Alueenrakentamisessa jaettu identiteetti on keskeistä poliittisen toimintakyvyn näkökulmasta. Kun alueen painoarvoa halutaan rakentaa ulospäin, keskeiseksi nousee myös ulkopuolisten näkemykset. Arktisuus ei välttämättä merkitse paljoa lappilaisille itselleen, mutta se voi vedota maailmalla. Arktisen erikoistumisen ohjelmassa yhtenä toimintaehdotuksena nostetaan brändityö:

Etenkin Lapin matkailu on onnistunut erinomaisesti kansainvälisen näkyvyyden lisäämisessä (mm. CNN), mutta Lapin arktinen osaaminen ei ole noussut riittävällä painoarvolla esiin. Lapin brändityöhön on saatava lisää arktista painoarvoa. Lappi tunnetaan ainutlaatuisena matkailukohteena, mutta Lapin mahdollisuuksia elinkeinoelämän ja kestäväen teollisuuden kannalta ei tunneta. (AEO, 54)

Myös haastateltavilta nousee ajatuksia arktisuudesta ulkopuolisen silmin:

Mä oon Lapista syntyjään ja nuoruuteni sielä eläny ja nyt palannu takasi, niin sanosin, että ei [Lappi] ole minun silmissä [arktinen alue]. Mutta jos siellä on joku keskieurooppalainen tai aasialainen tai amerikkalainen, niin silloin se todennäköisesti on arktinen alue. (H5)

Ei mennä kuin 10 vuotta taaksepäin, niin esimerkiksi markkinoinnissa arktinen-sanaa ei haluttu käyttää. Siihen liitettiin [...] negatiivisia, kielteisiä mielikuvia. [...] Ne kielteiset mielikuvat tulivat ehkä siitä, että siihen liitettiin turvattomuutta, juuri sitä rakentamatonta ympäristöä, äärimmäisyyttä, kylmän ja lumen ja jään kanssa. Eli sellasia mielikuvia, jotka saattaa pelottaa, ja ei haluttu käyttää. Tänä päivänä se on niin ku hotinta hottia olla arktinen, mainostaa arktisena, asua arktisella alueella, yrittää arktisella alueella. Sillä lailla ne mielikuvat ja käsitykset on muuttunu minun mielestä ihan tuota sen viimisen 10 vuoden aikana suopeaksi sille. (H7)

Vaikka arktisuus ei ole yksiselitteistä, voi sillä olla brändi- ja imago-arvoa. Lapin arktisen erikoistumisen ohjelman tarkoituksena ei ole kehittää lappilaisten arktista identiteettiä, vaan

alueellisen brändin tarkoituksena on luoda liiketoimintamalleja, joilla voidaan vedota ulkopuolisiin kuluttajiin, matkailijoihin ja sijoittajiin (ks. esim. Bolin & Miazhevich 2018).

Kun valtioiden toimintalogiikka alkaa globaalien muutosten myötä muistuttaa enemmän yrityksiä myös brändityö on levinnyt yritys kentän ulkopuolelle. Kaisa Hytönen (2012) määrittelee maabrändin yhdeksi pehmeän vallan keinoksi. Arktisuus tekee Lapista kiinnostavan ulkopuolisten silmissä voi edistää sen asemaa paitsi liiketoiminnassa myös kansainvälisessä ja alueidenvälisessä yhteistyössä.

Bolinin ja Miazhevichin mukaan maabrändäyksellä, tai tässä tapauksessa alueen brändäyksellä, voi olla vaikutusta myös kansakunnan sisäiseen identiteettiin. Toisaalta, tutkijoiden mukaan maabrändi voi kehittää myös kansallista ylpeyttä (*national pride*) ja kansalaisten tyytyväisyyttä siitä, että heidän maansa on saanut kansainvälistä näkyvyyttä. (Bolin & Miazhevich 2018, 6.)

Myös arktisen erikoistumisen ohjelmassa tavoitellaan ylpeyttä:

Arktinen ylpeys on Lapin tulevaisuuden menestymisen kuudes kulmakivi. Arktinen positiivinen asenne, tulevaisuuden usko ja ylpeys arktisesta sekä omaleimaisesta asuin- ja elinympäristöstä muodostavat kansalaisten tasolla kestävän pohjan tulevaa arktista Lappia suunniteltaessa ja toteutettaessa. (AEO, 36.)

Alueellisen tai arktisen ylpeyden voi käsittää asukkaiden mandaattina aluekehittäjille ja alueen markkinointiorganisaatioille. Brändin tuoma ylpeys arktisesta voi vahvistaa Lapin arktista identiteettiä ja aluetietoisuutta, mikä puolestaan edistää maakunnan ulkoista toimijuutta.

5. Arktisen alueen globaali relevanssi

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia Lapin suhdetta globaaleihin megatrendeihin. Arktisen erikoistumisen ohjelmassa megatrendeistä nostetaan keskeisimmiksi ilmastonmuutos, globaali talouden muutos sekä luonnonvarojen kysyntä (AEO, 15). Tässä

luvussa tarkastelen sitä, kuinka Lappi osana arktista aluetta asemoituu edellä mainittuihin muutoksiin.

5.1. Ilmastomuutos arktisen alueen relevanssin rakentajana

Ilmastomuutos on suurin ihmiskunnan hyvinvointia uhkaava tekijä. Vuosina 2006-2015 keskilämpötila Euroopassa oli 1,5 °C lämpimämpi kuin ennen teollista vallankumousta, ja vuodet 2014 ja 2015 olivat lämpimimmät koskaan mitattu. (EEA 2017, 71.) Arktisella alueella ilmaston sanotaan lämpenevän kaksi kertaa nopeammin kuin muualla maailmassa. Lumen ja jään määrä vähenee ja talvet lyhenevät. Arktisen neuvoston alainen Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP) ennustaa Pohjoisen napa-alueen olevan enimmäkseen jäätön 2030-luvun lopulla, mikä merenpinnan nousun lisäksi tarkoittaa sitä, ettei jäätikkö enää heijasta auringon lämpöä. Alueen ikiroudan sulaminen puolestaan vapauttaa ilmakehään massiivisen määrän kasvihuonekaasuja ja metaania. Arktisen napajään sulaminen johtaa jatkuvaan kehään, mikä kiihdyttää ilmastomuutosta entisestään. (AMAP 2017.)

Tutkimusten mukaan ilmastomuutos tulee vaikeuttamaan arktisen alueen asukkaiden elämää ja heikentämään alueen biodiversiteettiä. Alueen alkuperäiskulttuurit ja perinteiset elinkeinot ovat vaarassa muutosten myötä, mikä vaarantaa myös alueen ruokaturvallisuuden. (EEA 2017, 295.) Toisaalta, ikiroudan sulaminen tarjoaa mahdollisuuksia hyödyntää alueen luonnonvaroja, mutta esimerkiksi lappilaisille merkittävä talvimatkailu voi joutua kriisiin lumenpuutteen vuoksi.

Arktisen erikoistumisen ohjelmassa ilmastomuutos määritellään haasteellisimmaksi arktista aluetta muovaavaksi tekijäksi (AEO, 15, 16). Ilmastomuutoksen tuomista haasteista mainitaan pohjoiseen leviävät kasvitaudit ja tuholaiset (AEO, 16). Tästä huolimatta, ilmastomuutosta käsitellään ohjelmassa hyvin vähän. Sitä tarkastellaan ohjelmassa pitkälti mahdollisuuksien kautta, joita on erityisesti teollisuuden ja logistiikan aloilla.

Maailmanlaajuisesti arktista aluetta muuttavista voimista haasteellisimman on ehkä ilmastomuutos, joka näyttäisi sulattavan jäätiköitä ja ikiroutaa kiihtyvällä nopeudella. Jäämeri on entistä pitempiä jaksoja ja suuremmilta alueilta sula, mikä avaa uusia maailman logistiikkaa mullistavia mahdollisuuksia. (AEO, 16.)

Teollisuudessa ja elinkeinoelämässä on kaivosteollisuus vahvassa kasvussa. Matkailu ja prosessiteollisuus (terästeollisuus, metsäteollisuus) ovat avainaloja. Esimerkiksi ilmastonmuutokseen liittyvät arktiset liiketoimintamahdollisuudet ovat avautumassa. (AEO, 18.)

Ilmastonmuutos nähdään ohjelmassa mahdollisuuksien kautta. Lapin arktisen erikoistumisen ohjelmassa on kyse alueen elinkeinoelämän edistämiseen tähtäävästä ohjelmasta, jolloin asioiden tarkastelu mahdollisuuksien kautta voidaan nähdä tekstilajille tyypillisenä. Huolimatta siitä, että ohjelman visiot yltävät vuodelle 2030, ohjelmassa ei kuitenkaan oteta kantaa siihen, kuinka ilmastonmuutos tulee myös hankaloittamaan monia elinkeinoja, kuten matkailua.

Laajasti ymmärrettynä koko Lapin matkailu perustuu arktisten olosuhteiden hyödyntämiseen. Tärkeimmät vetovoimatekijät ovat karu luonto ja olosuhteet (kahdeksan vuodenaikaa, maisemat, Euroopan puhtain ilma, lumi, jää, vesi, kaamos, revontulet ja yötön yö). (AEO, 23.)

Arktisen erikoistumisen ohjelmassa matkailuala nähdään yhtenä Lapin kärkialoista ja arktiset olosuhteet nähdään keskeisenä matkailulle. Matkailun yhteydessä ei kuitenkaan mainita ilmastonmuutosta ja sen vaikutuksia.

Osa haastateltavista näkee ilmastonmuutoksen vakavampana asiana.

[E]päilemättä myös ilmastonmuutoksen seurauksena arktinen alue tulee korostumaan. Arktinen alue on vaikeuksissa ilmastonmuutoksen seurauksena, siellä ne muutokset näkyy hirvittävän selkeästi. (H4)

No eihän se [arktisuus] varmasti ole sen [ilmastonmuutoksen] jälkeen sitä mitä se on nytte. Se tulee niin kun muuttumaan. Ja tuota voiko sitten tätä sanoa arktiseksi alueeksi enää sen jälkeen, jos me ollaan menetetty se lumi, ja joka tarkoittaa sitä että me ollaan menetetty myös jää. Koska jos meillä ei oo lunta, niin meillä ei oo myöskään jäätä ja sehän muuttaa niin kun kaiken. Ja mitä se sitten taas tuo tullessaan, sellasia tauteja ja muita, jotka se lumi ja jää ja se pakkanen pitää niin kun poissa. (H6)

No jos nyt kattoo näitä skenaarioita, että mitä on esitetty, että mitä esimerkiksi Suomi on 50 vuoden päästä. Niin täällä on nyt tämmösiä, että Helsinki on jossain Unkarin tasolla ja sehän tarkoittaa, että Lappi ois jonkun Pohjois-Saksan

tasolla, niin jos se tämmöseksi menis niin eihän me mikään arktinen alue enää olla. (H5)

Ilmastonmuutoskysymys on niin radikaali muutos, että sitä ei ole osattu arvioidakaan. (H5)

Onko Lappi enää arktinen alue ilmastonmuutoksen seurauksena ja onko samat vahvuudet enää olemassa? Eräät haastateltavat ovat sitä mieltä, että Lapilla ja arktisella alueella on paikkansa vielä ilmastonmuutoksen jälkeisessä maailmassa:

Siinä [ilmastonmuutoksessa] ehkä niin kun se meijän asema on ei ole niin kriittinen. [...] ilmastonmuutosta meijän ei tarvi tarkastella niin sellaisena ikään kuin elämän ja kuoleman kysymyksenä, niin kun se monelle tällä maapallolla on. [...] Me ollaan siinä mielessä onnekkaita, että meillä on varaa kattoa myös sen positiivisia puolia, monella muulla alueella ei. (H3)

Olosuhteet muuttuu, mutta se maantiedehän ei muutu mihinkään. Me ollaan yhä edelleen tässä samassa paikassa. Ilmastonmuutoshan vaikuttaa globaalisti, se vaikuttaa arktiseen ehkä eniten näistä alueista, mutta se vaikuttaa ihan yhtä lailla muuallekin. Se vaikuttaa sinne tropiikkiin, se vaikuttaa eripuolille rannikkoseutuihin, se vaikuttaa Välimeren alueille eri tavalla. (H3)

Sijoitummeko enää sillä kartalla siihen arktiseen mihin mielikuvat johdattaa? Kyllä mä uskon, että me silti sijoitumme sinne. Maapallo on edelleen pyöreä ja vyöhykkeet menevät niin kun ennenkin maapallolla poikittain ja pitkittäin. Eli sillä tavalla se ei varmaan muuta sitä maantieteellistä tilannetta, mutta ehkä se mielikuvissa muuttuu. (H7)

Eräs haastateltavista näkee, ettei ilmastonmuutoksella ole Lapissa sellaisia vaikutuksia, että kyse olisi ”elämän ja kuoleman” kysymyksestä. Lisäksi arktisuus nähdään myös maantieteellisenä sijaintina, Lappi sijaitsee edelleen arktisella, vaikka arktinen muuttuisikin.

Eräät haastateltavat pohtivat sitä, kuinka ilmastonmuutos voidaan kääntää hyödyksi:

Kyllä meijän pitää rakentaa se tulevaisuus siihen muutokseen niin, että tää valoisuus ja pimeys säilyy ja meijän pitäis niin ku siihen rakentaa vahvemmin. Ja sitten se lumi, jos se poistuu ja me ei voida siihen enää panostaa, tai jos se väheneekin, niin sillä tavalla tuotteistaa pitää erilailla näitä. Ja varmaan sitten keksiä vähän keinotekosuuttakin, jolla sitten kuitenkin se perinteinen arktisuus lumen kanssa ja jään kanssa säilyy. (H2)

Kysymys on kuitenkin vain siitä, et miten siinä uudessa tilanteessa voidaan sitten toimia edelleen täällä. Pyrkiä ne vaikutukset sinne ekosysteemiin huomioimaan sitten ihmisten toiminnassa, ja kenties vielä niin kun hyödyntämään niitä asioita mitä ilmastonmuutoksella tapahtuu. Se on vähän näkökulma kysymys mun mielestä [mitä on arktisuus ilmastonmuutoksen jälkeen]. (H3)

Jos ajatellaan, että kesät tulee, kasvukausi kasvaa ja pitenee, niin kyllähän sieltä saadaan varmaan sitten taas ruokapuolelle niin plussaa [...] niin onhan siinä hyvääkin, mutta eihän me sitä toivota, että se sitä kautta menis eteenpäin. Mutta joka asiassa se muutos, että jos sä et ite sille pysty mitään tekemään, niin pitää vaan sopeutua ja ottaa hyöty irti. (H2)

Näiden haastateltavien ajatukset tukevat Arktisen erikoistumisen ohjelman näkemystä siitä, että ilmastonmuutos tulee muuttamaan asioita, mutta se tulisi kääntää hyödyksi. Aineistossa on selviä erimielisyyksiä siitä, kuinka vakava uhka ilmastonmuutos on Lapille.

Eräs haastateltava toivoo kuitenkin arktisilta alueita aktiivisuutta ilmastonmuutoksen torjumisessa:

Toivottavasti arktinen alue pystyy myös olemaan aktiivinen siinä, että pystytään myös hidastamaan ilmastonmuutosta ja kääntämään se. (H4)

Lappi on ilmastonmuutoksen suhteen ristiriitaisessa asemassa. Huolimatta siitä, että ilmastonmuutos tulee muuttamaan arktisen alueen luontoa radikaalisti, Lapille ilmastonmuutoksesta voi olla myös suurta taloudellista hyötyä. s

5.2. Globaali talouden muutos ja arktisen alueen relevanssi

Arktisen erikoistumisen ohjelma lähtee liikkeelle siitä lähtökohdasta, että globalisaatio on Lapin kannalta positiivista kehitystä. Ohjelman mukaan ”[g]lobalisaatiokehitys (mm. kansainvälisen kaupan lisäys) tarjoaakin arktiselle alueelle huomattavia mahdollisuuksia” (AEO, 16). Globalisaatio vaatii kuitenkin Lapilta toimia, jotta alue pysyy mukana kilpailussa:

Arktisten alueiden on oltava tuottavuuskehityksessä maailman huippua, jotta kilpailukyky kehittyy suotuisasti ja yhteiskuntien palvelut voidaan turvata.

Tuottavuuskehitys vaatii edelläkävijyyttä uusimman teknologian hyödyntämisessä. (AEO, 16)

Tuottavuutta voidaan nostaa hyödyntämällä uutta teknologiaa, kasvattamalla osaamista ja erikoistumalla. (AEO, 25)

Kansainvälisen kehityksen perusteella erikoistuminen on tie tuottavuuden ja kilpailukyvyn kasvulle. (AEO, 26)

Lappi asemoidaan siis osana globaalia kilpailua. Lapin tavoitteet muistuttavat kilpailuvaltiota: tuottavuus, edelläkävijyys ja kilpailukyky ovat tavoiteltavia asioita, joiden avulla voidaan taata yhteiskunnan palvelut.

Mutta mikä on Lapin asema globaalissa kilpailussa? Arktisen erikoistumisen ohjelmassa nostetaan esiin globaali kaupungistuminen, ja sen vaikutus Lappiin. Lappi on alue, jossa väestö vähenee ja useimmat kunnat kärsivät muuttotappiosta. Arktisen erikoistumisen ohjelman mukaan ”Lapin väestöpohja ja väkiluvun kehitys rajoittavat kehittämisohjelmia” (AEO, 18). Väkiluvun kasvattamista ei ole kirjattu ohjelmaan. Myös vuonna 2017 laaditussa Lappi-sopimuksessa on tavoitteena ”[v]akauttaa väestömäärä nykyiseen reiluun 180 000 asukkaaseen” (Lappi-sopimus 2018-2021, 12).

Lappia kuvataan Arktisen erikoistumisen ohjelmassa ”perifeerisenä alueena” (AEO, 29). Suurin osa haastateltavista ei kuitenkaan koe Lapin olevan periferia: Lappi on heille kotiseutu. Haastateltavat näkevät kuitenkin, että katsantokannasta riippuen Lappi voi olla periferia.

En oo koskaan kokenu, en penskana enkä nuoruudessa oo koskaan kokenu, että Lappi olis jotenki periferia. Täältä pääsee helposti kuitenkin sitten tonne cityyn jos haluaa. (H1)

Lappi on minusta [...] saavutettavissa ja tavallaan täällä eletään ihan, jos ei niin kun kaupunkeja ja näitä oteta lukuun, niin muuten muutoin melko samanlaista elämää kuitenkin ko etelässä. Että jos me täältä lähdetään etelään, niin me pystytään tavallaan mukautumaan siihen elämäntyyliin ja sopeutumaan niinku paremmin. Kun taas toisinpäin, että jos etelästä tullaan tänne näin, niin hirveän vaikea niin ku sopeutua. Ja minusta [...] nämä puhuu sen puolesta, että Lappi ei ole periferia. (H6)

Kyllähän tänne on aina joutunu matkustamaan, että kyllähän sillä tavalla on niin kun etäinen, mutta jos taas aatellaan tämän päivän Lappia ja tuota sen henkistä kehitystä, niin ehkä me emme ole ihan kaukana kaikesta kuitenkaan. Tuota, ollaan aika ajan hermolla [...] jos se on henkistä periferiaa niin ei olla, mutta maantieteellisesti tietenki ollaan vähän syrjässä. (H2)

Jos me katotaan täältä niinku meidän vinkkelistä, niin tietenkään ei [ole periferia]. Mutta jos me katotaan niinku vallan näkökulmasta, niin me ollaan periferiaa. Meidän valtapotentiaali on 7 kansanedustajaa 200:sta, nolla meppiä. [...] Jos me katotaan logistisesti, niin lukuun ottamatta lentoliikenteen viimisen kahen vuoden kehitystä, me ollaan periferia. Me ollaan tietyn tyyppinen pussinperä. (H3)

Erään haastateltavan mukaan ”on hirviän hankala nähä meillä täällä pysyvästi isoja yhteisöjä”. Hän peräänkuuluttaakin tarvetta ”miettiä, että mikä se meidän vahvuus on ja mikä se meidän asema on siinä isossa kuvassa, jossa kuitenkin nuoret muuttaa kaupunkiin” (H3). Toinen haastateltava näkee periferia-aseman vahvuutena EU:n ”rahahanojen avautumisen”, sekä sen mitä, mitä Lapilla on tarjota periferiana kaupungistumisen vastapainoksi:

[I]soissa metropoleissa ihmiset keskittyvät kaupunkeihin ja luontosuhde muuttuu ihan jo se tavallinen luontosuhde. Moni ei ole ikinä elämässään juuri Central Parkia kummempaa nähny. Eli tavallaan jo pelkästään se, että tullaan Lappiin, niin se on huima elämys tulla arktiselle alueelle. (H7)

Kaupungistumisen myötä periferiat voivat olla matkailun kannalta houkuttelevia alueita. Kaupungistumisen lisääntyminen tarkoittaa kuitenkin periferian ja harvan asutuksen lisääntymistä. Lapin kilpailijoina voi siis nähdä globaalien keskusten sijaan muut perifeeriset alueet.

Keskeisenä elementtinä Arktisen erikoistumisen ohjelmassa nousee arktinen osaaminen. Nykypäivänä tieto nähdään keskeisenä talouskasvun tuottajana (OECD 2013). Riccardo Petrellan (2000, 71) mukaan kaupungistumiseen ja globaalin pääoman keskittymiseen sisältyy myös tiedon keskittyminen globaaleihin keskuksiin huippuyliopistojen ja -tutkimuslaitosten mukana. Globaalissa kehityksessä väestö, pääoma ja osaaminen keskittyy suuriin globaaleihin keskuksiin.

Lapin mahdollisuuksina nähdään arktisen osaamisen tuotteistaminen sekä arktisten tietovarantojen keskittäminen Lappiin. Ohjelman toimenpide-ehdotuksissa yksi pyrkimys on saada Lappiin ”Arktisen ja pohjoisen tutkimuksen huippuosaamiskeskittymä” ja arktisen tutkimuksen ja koulutuksen rooli nähdään keskeisenä (AEO, 44, 56).

Lisäksi ”arktisen arjen” osaaminen on tuotteistettava tuotteiksi ja palveluiksi. Esimerkiksi julkissektorin avautuvat julkiset tietovarannot tarjoavat myös arktisen osaamisen kaupallistamiselle uusia mahdollisuuksia. (AEO, 36)

Tietovarannot tarjoavat mm. luonnonvarojen ja ilmasto-olosuhteiden hyödyntämismahdollisuuksia. Lapin toimijoiden on syytä varmistaa ripeässä aikataulussa, että julkisten tietovarantojen avaamiseen liittyvä arktinen osaaminen kertyy jatkossa laajalti Lappiin. (AEO, 55)

Eräs haastateltavista näkee arktisen osaamisen hyvinkin relevanttina:

Se arktinen osaaminen, että täällä pystytään toimimaan arktisessa. Niin kuin Sipilä sanoi, että se mikä toimii - no hän sanoi Suomessa, mutta jos sitä vähän oikoo - niin vois, että se mikä toimii Lapissa, niin toimii joka paikassa. (H1)

Arktista osaamista ei kuitenkaan nähdä täysin aukottomana. Eräs haastateltavista näkee, että Lapilla on vielä pitkästi matkaa tunnustetuksi arktiseksi osaajaksi:

[S]anoisin että se arktinen osaaminen on siellä [Arktisen erikoistumisen ohjelmassa] sisäänrakennettuna ja ollaanko me kyetty sitä sitten ikään kun osottamaan ja myymään sitä ikään kun osaamisena ulkopuolelle niin sanosin, että ollaan matkalla siinä alkupäässä. (H5)

Toiseksi haastatteluissa nousee esiin vaikeus tunnistaa arktista osaamista, samoin kuin Lapin arktisuus on monille vaikea hahmottaa:

Otettiin yhtenä vuonna teemaksi, kun siellä oli näitä jääveistoksia ja kaikkea, niin Arctic Design teemaksi. Niin siellä sitten kaverit, jotka työsti niitä koristeita ja kaikkia niin, että [...] mitä se on se Arctic Design, että miten ne voi niin ku tuoda sitä esille tässä. Että jumankautsi, te kaksyötä vuotta siellä rakentaneet jäädästä ja lumesta, niin se on juuri sitä, että sitä osaamista mikä on teille ihan arkipäivää. Että se on vaikeeta niin ku huomata. (H1)

Lapissa ei ole maailmanlaajuisessa mittakaavassa merkittäviä tutkimuslaitoksia, joten vaikka Lappi pyrkiikin pysymään kilpailussa osaamisellaan, häviää se silti globaaleille keskuksille.

Lappi haluaakin kehittyä *arktisenä* osaajana. Tällöin Lappi on relevantti määrittelemässään viitekehyksessä: arktisenä alueena. Pääoman keskittyessä globaaleihin keskuksiin, Lappi voi olla osaamiseltaan relevantti periferiana ja siten hyvässä asemassa suhteessa muihin periferioihin.

5.3. Luonnonvarojen kysynnän kasvu ja arktisen alueen relevanssi

Luonnonvarojen globaali kysyntä on kasvussa. Arktisella alueella on merkittäviä luonnonvaroja, jotka ilmastonmuutoksen myötä ovat myös helpommin hyödynnettävissä. Arktisen erikoistumisen ohjelmassa korostetaan luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyviä liiketoimintamahdollisuuksia:

Väestönkasvu, kaupungistuminen ja keskiluokkaistuminen ovat kasvattaneet luonnonvarojen kysyntää. Tunnettujen luonnonvarojen hyödyntämisen ohella haetaan koko ajan uusia, joiden etsiminen on laajentunut myös arktisille alueille. (AEO, 15-16)

Kansainvälisessä työnjaossa lappilaisilla yrityksillä on luontainen etulyöntiasema kehittää ja erikoistua arktisten alueiden luonnonvarojen jalostamiseen (teollisuus, kaivokset ja metsät) ja olosuhteiden hyödyntämiseen (matkailu) sekä arktiseen olosuhdeosaamisen soveltamiseen. (AEO, 26)

Globalisaatio ja mittavat luonnonvarat ovat lisänneet kansainvälisen suurteollisuuden kiinnostusta Lapista ja muista arktisista alueista. (AEO, 30).

Myös haastateltavat näkevät Lapin luonnonvarat keskeisenä mahdollisuutena:

Oikeestaan luonnosta nousee kaikki nää mahdollisuudet tai ainaki suurin osa mahdollisuuksista. Ne on ja sitten niin ku maisemia tai matkailuun liittyviä tai sitten luonnonvaroja. (H5)

Meidän yks sellanen tuota älykkään erikoistumisen sloganhan on se että, kaikki mitä me täällä tehdään niin perustuu joko meidän luonnonvarojen tai luonnonolosuhteiden kestävään käyttöön. Meillä on siinä osaamista ja meillä on sekä niitä luonnonvaroja että luonnonolosuhteita. (H3)

Näkisin ne ehkä enemmänki sellasia todellisia [...] todellisia vahvuuksia tukevia näihin luonnonolosuhteiden hyödyntämiseen liittyviä elikkä matkailua,

kaivannaisteollisuutta, biotaloutta eri muodoissaan. Että mä näkisin, että ne on todellisia kilpailukykyisiä klustereita noin maailman mittakaavassa. (H5)

[J]a [Lapissa] on sitte taas myös luonnonvaroja, jotka toisaalta toivon kyllä että, ne jätetään rauhaan niin pitkään ku mahdollista, ennen ku on niin ku oikea tarve. (H6)

Aineistossa luonnonvarojen arvo näkyy erityisesti kahdesta näkökulmasta: raaka-aineena sekä matkailun näkökulmasta maisemallisena arvona.

Perinteisessä geopolitiikassa arktiset alueet on nähty usein raaka-ainealueina (myös luonnonvara-alue, eng. *resource region*) (Heininen 2010, 5; Suopajärvi 2015, 95). Tällöin luonto nähdään pitkälti raaka-aineena (Suopajärvi 2015, 96) ja luonnonvaroiltaan rikkaat alueet nähdään raaka-aineiden varastona ja tuottajana muiden alueiden käyttöön. Lappi esiintyi raaka-ainealueena erityisesti jälleenrakennuksen aikaan, jolloin alueen jokia valjastettiin vesivoiman käyttöön ja panostettiin metsäteollisuuteen. Myös nykypäivänä arktinen alue näyttäytyy usein raaka-ainealueena erityisesti ilmastonmuutoksen tuodessa alueen luonnonvaroja helpommin hyödynnettäviksi. (ks. Heininen 2010.) Jyrki Käkösen mukaan arktisen alueen yhteistyö voi auttaa alueita pysymään asuttuina, mutta "[y]hteistyö ei kuitenkaan muuta miksiäkään koko alueen asemaa globaalin talouden luonnonvara-alueena" (Käkönen 1997, 19). Lappi tuottaa raaka-aineita muun maailman käyttöön, ja on siten tyypillisessä periferian roolissa, joka on tukea keskuksia.

Luonnonvarojen hyödyntämisen rinnalla arktisen erikoistumisen ohjelmassa korostetaan kestävä kehitystä (AEO, 30).

Lappi elää luonnonvaroista ja luonnonolosuhteista, jolloin kestävän kehityksen tasapainon ylläpito on kynnyskysymys selviytymiselle. (AEO, 30)

Lappilaiset ovat toiminnassaan sopeutuneet ympäröivään herkkään luontoon ja haluavat kehittyä Suomen arktisimman alueen asukkaina kestävän kehityksen huippuosaajiksi. (AEO, 34)

Keskeisiä tavoitteita ovat, että Lapin nykyiset ja tulevat kaivokset kehittyvät kestävän kehityksen arktisiksi mallikaivoksiksi. Olennaista on kokonaisvaltainen resurssitehokkuus, sivuvirtojen minimointi, muiden toimialojen huomiointi ja

sosiaalinen hyväksyttävyys. Tärkeää on myös ns. syvämalmien (pintaan puhkeamattomat malmivarannot) hyödyntäminen ja herkkiin luonnonolosuhteisiin soveltuvien keveiden malminetsintämenetelmien kehittäminen. (AEO, 38)

Tulkintani mukaan kestävä kehitys nähdään välttämättömänä, jotta luonnonvarojen riittävyys ja ympäristön kantokyky taataan ja samalla myös tulevaisuuden elinkeinot Lapissa. Muotoilu ”kynnyskysymys selviytymiselle” kertoo, että Lappi jollain tavoin taistelee selviytymisestään. Luonnonvarat ovat siis Lapille keskeistä globaalin kilpailun näkökulmasta.

Kestävä kehitys voi myös toimia kilpailuvalttina maailmanmarkkinoilla. Lapin luonnonvarat voidaan brändätä kestävä kehityksen mukaisina ja siten erottaa ne muista maailmanmarkkinoilla myydyistä raaka-aineista.

Sekä haastateltavat että Arktisen erikoistumisen ohjelma tuovat esiin vahvuutena Lapin luonnon puhtauden, puhtaan ilman ja puhtaan veden (ks. esim. AEO, 18, 23). Arktisen erikoistumisen ohjelmassa nähdään myös puhtaan veden arvo luonnonvarana:

Fennoskandiassa ja muuallakin pohjoisessa on yltäkyläiset puhtaat makean veden resurssit. Vedestä voi tulla öljyäkin arvokkaampi luonnonvara ilmastonmuutoksen kuivattaessa mm. Etelä-Euroopan alueita. (AEO, 16)

Puhtaus tuodaan esiin enemmänkin ominaisuutena ja vahvuutena, kuin hyödykkeenä, jonka voisi itsessään liiketoiminnallistaa. Arktisen erikoistumisen ohjelma eivätkä haastateltavat tuo esiin sitä, mikä on Lapin globaali vastuu puhtauden säilyttämisessä.

6. Arktisen alueen poliittinen relevanssi

6.1. Lappi arktisena toimijana

Arktisen erikoistumisen ohjelman visiossa vuodelle 2030 ”Lappi on aktiivinen arktinen toimija” (AEO, 34)

Sillähän on merkitystä, että meillä ei oo suoraa rantaviivaa Jäämerelle niin kuin monilla muilla arktisilla mailla. Mutta toisaalta taas sitten kansainvälisen

politiikan kautta se myös antaa meille aika paljon erilaisen toimintamahollisuuden ja näkökulman myös sitten sovittelun suurvaltojenkin ristiriitoja. (H4)

Haastateltava kääntää Suomen maantieteellisen heikkouden poliittiseksi mahdollisuudeksi, ja esittää, että Suomella on omanlaisensa asema osana arktista yhteistyötä. Tutkija Teemu Palosaaren mukaan Suomella on ”maantieteestä johtuvaa takamatkaa” Jäämeren rannikkovaltioihin, ja tätä tilannetta kompensoidaan ”tukemalla arktisia avauksia niin EU:ssa, Pohjoismaiden neuvostossa kuin Arktisessa neuvostossa”. (Palosaari 2014.)

Lappi käyttää apunaan samaa keinoa kuin Suomi: identifioitumalla aktiiviseksi arktiseksi toimijaksi, se kompensoi maantieteellistä tilannettaan. Kun arktiset rannikkovaltiot pyrkivät vahvistamaan asemiaan muiden arktisten maiden kustannuksella (Palosaari 2014), Lappi ja Suomi vahvistavat painoarvoaan olemalla aktiivisia arktisessa yhteistyössä.

Kyllä Lappi on ihan keskeinen toimija paitsi suomalaisessa arktisessa keskustelussa myös sitte kansainvälisessä [...] Lapilla on hirvittävän paljon kansainvälisiä yhteyksiä ja maita ja alueita, jotka on kiinnostunu Lapista. Että ihan keskeinen toimija. (H4)

Musta tuntuu että se meidän kuva nyt tällä hetkellä jos aatellaan arktista yhteistyötä ja eri muodoissaan sitten niin on muuttunu. Me on pyritty strategisesti enemmän ottamaan tällasta rakentajan roolia, sillan rakentajan roolia ja yhteistyön rakentajan roolia. Ja mä uskosin, että se kuva meistä sellasenaan on nyt niin kun vahvistunut. (H3)

Lappi hakee arktisessa yhteistyössä ”sillan rakentajan roolia”. Suomen tavoitteena on toimia ”jatkossakin aloitteellisesti ja vastuullisesti kansainvälisessä arktisessa yhteistyössä” (Suomen arktinen strategia 2013, 8).

Vuonna 1989 Suomi teki aloitteen kahdeksan arktisen valtion organisoidusta yhteistyöstä ympäristön suojelemiseksi. Tämä johti arktiseen ministeritapaamiseen Rovaniemellä vuonna 1991, mikä aloitti niin kutsutun Rovaniemi-prosessin, joka puolestaan johti Arktisen neuvoston perustamiseen. (Suomen arktinen strategia 2013, 8.) Tehdessään aloitteen arktisesta yhteistyöstä, Suomi takasi paikkansa osana sitä.

Rovaniemi sai nimensä osaksi arktisen yhteistyön historiaa. Arktisen erikoistumisen ohjelman mukaan ”Lapilla ja Rovaniemellä keskuskaupunkina on pitkä historia ja merkittävä rooli arktisen politiikan ja kansainvälisen yhteistyöprosessin osana” (AEO, 34).

Rovaniemi on suurin ja kansainvälisesti tunnetuin Lapin keskus. Rovaniemellä on keskeinen asema arktisen osaamisen kansainvälisenä keskuksena ja kohtaamispaikkana. (AEO, 30)

Rovaniemihan on koko Suomen arktinen sydän. Tuota, aikoinaan lähti -91 täältä se arktinen yhteistyö, sen arktisen ympäristösuojelusopimuksen allekirjottamisella. Ja siitä asti ollaan menty eteenpäin Arktiseen neuvostoon, että kyllähän Rovaniemi sen teki ilman muuta keskustalle ja tällaselle arktiselle ajattelulle. (H2)

Aineistossa mainitaan useita arktisen yhteistyön foorumeita: Arktinen neuvosto, Barentsin euroarktinen neuvosto, Pohjoiskalotti-yhteistyö, Pohjoinen foorumi sekä arktisten kaupunginjohtajien verkosto. Lisäksi nousee arktinen yliopistoyhteistyö (UArctic), Pohjoinen tutkimusfoorumi sekä muu tiede- ja tutkimusyhteistyö. Erikseen nousee myös saamelaiden yhteistyö kuten Pohjoismainen saamelaisneuvosto ja saamelaiden yhteydet muihin alkuperäiskansoihin arktisella alueella ja maailmanlaajuisesti.

Arktisen erikoistumisen ohjelman julkaisun aikaan, Suomi toimi Barentsin euroarktisen neuvoston puheenjohtajana. Ohjelman mukaan puheenjohtajuus ”lisää kansainvälistä yhteistyöverkostoa ja tarjoaa mahdollisuuden vaikuttaa Lappia koskeviin linjauksiin” (AEO, 18).

Arktiset alueet on myös aika samankaltaisia siinä, että ne on monesti luonnonolosuhteiltaan hyvin hauraita ja herkkiä, väestöltään varsin vähäisiä ja välimatkoiltaan varsin pitkiä. Että sikäli on hienoa, että pallon ympäri arktiset alueet pystyy tekemään yhteistyötä koska ne ongelmat on aika samankaltaisia. (H4)

Jaetut haasteet ovat arktisen alueen yhteistyössä motivoiva tekijä. Heather Exner-Pirotin (2013) mukaan arktinen alue ja sen yhteistyö rakentuu pitkälti keskinäisriippuvuuden

ympärille. Heather Exner-Pirotin (2013, 126) mukaan arktinen alue eroaa muista alueista siinä, että vaikka Arktinen neuvosto toimii pääasiassa valtiotasolla, valtioilla ei ole yksinoikeutta poliittisten aloitteiden tekemiseen, vaan myös esimerkiksi alkuperäisasukkailla, kansalaisjärjestöillä ja valtion sisäisillä alueilla, on kyky vaikuttaa linjausten sisältöön.

Arktisen erikoistumisen ohjelman mukaan "[a]rktinen yhteistyö on Lapin kannalta avainasemassa, koska arktisten alueiden painoarvo on koko maailmassa voimakkaassa kasvussa". (AEO, 30.) Louise Fawcettin (2005, 30) mukaan pienille alueille regionalistiset projektit voivat olla keino päästä sellaisiin neuvottelupöytiin, joihin niillä ei yksin olisi asiaa. Esimerkiksi Euroopan unionin jäsenyys on edistänyt Suomen maailmanpoliittista painoarvoa. Lapin esiintyminen aktiivisena arktisena toimijana edistää Lapin kansainvälispoliittista painoarvoa.

6.2. Lappi – Suomen ja Euroopan unionin arktisin alue

Lapin arktisuus määritellään Arktisen erikoistumisen ohjelmassa pitkälti suhteessa Suomeen. Lappi on ohjelman mukaan "Suomen ja samalla EU:n arktisin alue" (AEO, 15).

Nyt käsillä oleva Lapin arktisen erikoistumisen ohjelma voidaan nähdä Suomen kansallisen arktisen strategian täsmentäjänä – Suomen arktisimman alueen toimenpideohjelmalla. (AEO, 7)

Suomen arktisessa strategiassa todetaan, että "Suomi on arktinen maa" ja "Suomen kansa on kokonaisuudessaan arktinen kansa" (Suomen arktinen strategia 2013, 15). Lappi puolestaan määrittelee itsensä muun muassa "Suomen arktisimpana alueena" (ks. esim. AEO, 17). Toisaalta ohjelmassa on myös pientä ristiriitaa Lapin ollessa "Suomen ainoa arktinen maakunta" (AEO, 29).

Asiakirjassa [Suomen arktinen strategia] korostetaan myös, että kansallisen arktisen strategian tavoitteet mm. matkailussa, uusiutuviin luonnonvaroissa, kaivostoiminnassa ja liikenteessä toteutuvat useimmiten juuri Lapissa. (AEO, 14)

Lapin arktisen erikoistumisen ohjelma tukee siis valtakunnallisen arktisen strategian väitettä, että koko Suomi on arktinen maa, mutta määrittelee Lapin kaikkein arktisimpana osana Suomea. Myös osa haastateltavista hahmottaa Lapin arktisena osana Suomea:

Lappi on Suomen ainoa arktinen alue. Kyllä se napapiiri on hyvä raja kuitenkin.
(H2)

Lappi rakentaa relevanssiaan suhteessa Suomen valtioon, määrittelemällä itsensä Suomen arktisimmaksi alueeksi. Arktisuus ei ole ainoa tapa, jolla Lappi määritellään suhteessa Suomeen. Lappi nähdään kansallisesti merkittävänä alueena myös muista näkökulmista.

Pääkaupunkiseutu on aina joka maassa niin kun semmonen automaattisesti asemansa puolesta ykkönen, se on ihan selvää. Meillä Helsinki ja Helsingin seutu on numero yksi maassa, mutta kyllä Lappi on kruununjalokivi, joka on kaikilla mittareilla jättiläinen, kokoaan suurempi, merkittävämpi, tärkeämpi Suomelle. (H7)

Lappi maakuntana on Suomen matkailun veturi maakunnista. [...] Helsinki menee edelle kaupunkina, mutta maakunnista Lappi on veturi matkailussa.
(H1)

Varmasti sana Lapland on paremmin tunnettu kuin ehkä Suomi tai meidän pääkaupunki. (H4)

Lappi onkin Suomen kansainvälinen alue, joka tunnetaan laajasti myös maailmalla. (AEO, 29)

Aineistossa Lapin matkailun ja kansainvälisen profiilin nähdään tekevän maakunnasta erityisen suhteessa muuhun Suomeen.

Kansallisen tason lisäksi Lappi määritellään Arktisen erikoistumisen ohjelmassa arktisena osana Euroopan unionia ja EU:n arktisimpana alueena (AEO, 15). Lappi on Euroopan unionin ”portti arktisille alueille” (AEO, 29; H3). Arktisen erikoistumisen ohjelman mukaan Eurooppa-tasolla Lapista tekee erityisen muun muassa Euroopan puhtain ilma, Euroopan ainoa moottorikelkkoja valmistava tehdas sekä ajoneuvo-testausta kylmäolosuhteissa, jota on Euroopassa ainoastaan Lapissa ja Pohjois-Ruotsissa (AEO, 23-24).

Haastateltavat tuovat esiin muun muassa Lapin Euroopan ainoan alkuperäiskansan asuinpaikkana, Lapin erämaat maanosan viimeisinä, sekä harvan asutuksen, joka on Euroopassa omaa tasoaan (H1, H3). Identifioituminen suhteessa Euroopan unioniin on kuitenkin vahvempaa Arktisen erikoistumisen ohjelmassa kuin haastatteluissa. Haastateltavat tuovat esiin Lapin erityispiirteitä luonnon ja kulttuurin näkökulmasta, kun Arktisen erikoistumisen ohjelma korostaa Lapin asemaa tutkimuksessa ja tuotekehityksessä.

Miksi on tarpeellista identifioitua Suomeen ja Euroopan unioniin? Vaikka kansainvälisten suhteiden tieteenalalla ennustetaan valtion vallan murenemista, on siihen vielä pitkästi matkaa, ainakin mitä tulee vallan siirtymiseen pois valtioilta muille alueille. Identifioituminen arktisena osana Suomen valtiota ja Euroopan unionia kertoo, että Lappi on paitsi osa suurempaa kokonaisuutta myös riippuvainen kyseisistä instituutioista. Arktisia yhteisöjä koko sirkumpolaarisella alueella yhdistää periferia-asema ja taloudellinen riippuvuus keskushallinnosta (McBeath 2010, 92).

Euroopan unionin kohdalla intressinä nousee rahoitus: identifioituminen osaksi Euroopan unionia on hyödyllistä rahoituksen kannalta. Jo arktisen erikoistumisen ohjelman olemassaolo kertoo siitä, että Lappi noudattaa unionin sääntöjä ollakseen mukana koheesiorahoituksessa. Yhtenä ohjelman tavoitteena on EU-rahoituksen osuuden lisääminen. Ohjelman mukaan ”koulutuksen ja TKI-toiminnan rahoitus on tulevaisuudessa riippuvaisempi Brysselistä tai muualta kansainvälisistä lähteistä haettavasta rahoituksesta”² (AEO, 30). Yksi haastateltavista näkee perifeerisyyden EU-tasolla hyödyllisenä:

EU:lta myös totta kai tarvitaan se oma panos, koska suomi EU:n jäsenenä on sitotunu siihen, että merkittävä osa tähän liittyvästä päätöksenteosta on luotettu EU:n käsiin. Siksi vaikuttaminen EU-tasolla on ihan yhtä tärkeää ku kansallisella tasolla, säilyy ymmärrys ja halu, tahtotila siihen Lappi tulee huomioiduksi niissä kohdissa, joissa päätetään sitte muun muassa rahavaroista. (H7)

Myös Euroopan unionilla on oma arktinen politiikkansa. Arktisen erikoistumisen ohjelmassa nostetaan esiin Lapin intressejä EU:n suhteen. Lappi toivoo EU:n suunnitteilla olevan Arktisen

² TKI eli tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta.

informaatiokeskuksen perustamista Rovaniemelle (AEO, 30). Lisäksi visiossaan vuodelle 2030 Lapin tavoitteena on muun muassa olla ”tärkeä arktisen liikenteen ja tiedon kansainvälinen keskus” ja, että Lappi ”yhdistää arktisen alueen Euroopan unioniin” (AEO, 34). EU:lta toivotaan samalla myös enemmän aktiivisuutta arktisissa asioissa:

Ois tietenkin toivottavaa, että myös EU:ssa otettais se arktisuus vakavasti. Että siellä on jonkin verran harrastuneisuutta arktisille asioille, ja on tehty arktinen ohjelma, mutta kyllä se on aika vähästä ja se jää sitte kuitenkin monien muiden asioiden alle. Että ku EU:ssa ei kuitenkaan ole ku Suomi, Ruotsi ja Tanska arktisina maina mukana, nii niil on aika iso vastuu sitte vielä sitä asiaa eteenpäin myös EU-pöydissä. (H4)

Haastateltavat kaipaavat rahoitusta ja panostusta arktisiin aiheisiin myös Suomen valtiolta. Erityisesti arktiseen yhteistyöhön kaivattaisiin lisäresursseja, mutta samanaikaisesti ollaan tyytyväisiä siihen mitä on saatu pienilläkin resursseilla aikaiseksi (H2, H7).

Tietenkin niin miten pärjätään Tromssalle, Norjalle tai Islannin Reykjavikille, jotka mässää rahalla näitä niin onhan se haaste tietenkin. Norja on vahva, ko se käyttää niin hirveesti rahaa ja profiloi tuota omaa pohjoista politiikkaansa, ja Tromssaan keskittää nuo kaikki kansainväliset toiminnot ja maksaa valtion pussista. Ja meillähän meidän pitää täällä ite maksaa omasta pussista kaikki [...] toisaalta me ollaan lähetty siitä että mehän ei tarvitakaan niin hirveen massiivisia kuvioita [...] Mutta toki toivottas vähän apua tuolta valtionjohtajilta ja yrityselämän suunnalta. (H2)

Kansallisesti varmasti tottakai Suomessa on asialle hyvin vihkiytynyt koulukunta, jotka on kiinnostuneita arktisista alueista ja arktisesta politiikasta ja arktisuudesta. Sitte he vie sitä eteenpäin omassa työssä, oli se sitten elinkeinoelämässä tai sitte tutkimuksessa tai politiikassa, mutta se on silti vielä aika vähäsen määrän ihmisiä harteilla. Että useampaaki suomalaista se sais kiinnostaa, koska se on kuitenkin jotaki mitä ihan kovin monella maalla ei ole. (H4)

Lappi näyttäytyy aineistossa riippuvaisena Suomen ja EU:n rahoituksesta sekä poliittisesta päätösvallasta. Lappi näyttää tyytyvän objektin asemaan ja odottaa, että muut toimisivat.

Toisaalta, haastateltavat näkevät arktisuuden keinona kehittää Lapin poliittista painoarvoa. Arktisella profiilillaan Lappi voi kehittää toimintakykyään ja saada omia näkemyksiään huomioiduksi poliittisilla areenoilla.

Emmä niin ku vois nähä Suomen arktista politiikkaa juuri minkäänlaisena ilman, että Rovaniemi on siinä yks keskustojmija. (H2)

Itse asiassa me olemme ehkä Eurooppa-tasolla suurempi, asemaamme ja kokoamme suurempi vallankäyttäjä kuin mitä kansallisesti tällä hetkellä. (H3)

Arktiset kysymykset on ehkä semmosia, jotka erityisesti kiinnostaa lappilaisia ja pohjoissuomalaisia ylipäänsä. Se on meidän leipälaji, mutta tietenki hienoa, että koko Suomi on arktinen maa. Maailman mittakaavassa koko Suomi on ehdottomasti pohjoista ja arktista aluetta, että Suomen mittakaavassa myös viedä Suomen arktista politiikkaa eteenpäin. (H4)

7. Johtopäätökset

7.1. Lapin relevanssi arktisena alueena

Lapin arktisen erikoistumisen ohjelma ei ole ainoastaan Lapin vastaus Euroopan unionin määräyksiin, vaan asiakirja asemoi Lapin osaksi arktista aluetta ja Suomen valtion ja Euroopan unionin kaikkein arktisimmaksi alueeksi. Samalla kun Lappi linjaa älykkään erikoistumisen painopisteitään, se rakentaa arktista aluetta.

Arktisen erikoistumisen ohjelma määrittelee arktisuuden, maantieteellisten ja luonnontieteellisten kriteerien sijaan, olosuhteiden kautta. Arktisuus kykyä toimia kylmässä ja erilaisissa lumi- ja jääolosuhteissa.

Haastateltavat näkevät Lapin arktisena, tosin kaikki eivät aivan varauksetta. Haastateltavat jakavat näkemyksen arktisuudesta tietynlaisina olosuhteina, mutta määrittelee arktiselle alueelle myös selkeät maantieteelliset rajat, jotka vaihtelevat kunkin näkökulman mukaan. Vaikka aineisto on suppea, tulee esiin myös se, että kaikki lappilaiset eivät pidä Lappia arktisena ja monelle arktiset piirteet voivat olla vaikea hahmottaa. Aineistossa lappilaisia ei

myöskään nähdä vahvasti osana arktista yhteisöä, vaan enemmän korostuu näkemys lappilaisista omana yhteisönään.

Lappi ja arktinen alue ovat osa globaalia kilpailua. Arktisen alueen asemaa kilpailussa parantaa globaali kiinnostus. Globaali kiinnostus arktista aluetta kohtaan perustuu alueen maantieteelliseen sijaintiin Euroopan, Pohjois-Amerikan ja Aasian mantereiden keskellä. Alue on edelleen strategisesti merkittävä sotilaallisen toiminnan näkökulmasta, mutta ilmastonmuutoksen myötä myös liikenteen näkökulmasta merimatkojen lyhentyessä edellä mainittujen mantereiden välillä. Alueen perinteinen geopoliittinen asema luonnonvara-alueena ei ole myöskään kadonnut minnekään. Päinvastoin, kun arktiset alueet ovat aikaisemmin olleet resurssien vuoksi merkittäviä kansallisvaltioille, nykyisin alueen resurssit ovat globaalisti merkittäviä. Myös ilmastonmuutos edistää alueen asemaa luonnonvara-alueena, jään ja ikiroudan sulamisen tuodessa raaka-aineet helpommin hyödynnettäviksi. Arktisen alueen taloudellinen relevanssi, perustuen liikenteeseen sekä raaka-aineisiin, on kasvamassa. Arktisen erikoistumisen ohjelman visiot yltävät vuodelle 2030, mutta visioissa ei huomioida sitä, kuinka jään ja lumen väheneminen vaikuttavat matkailuun ja arktiseen imagoon.

Tulkintani mukaan, Lappi ei kykene vastustamaan globaalia kaupungistumista ja pääoman keskittymistä. Lappi on osa globaalia kilpailua, ja jää kokonsa puolesta alakynteen globaaleille keskuksille. Lappi on periferia ja tulee todennäköisesti pysymäänkin sellaisena huolimatta globaaleista muuttovirroista. Lapin tulee siis rakentaa relevanssinsa periferiana. Perinteisesti arktiset alueet ja periferiat ovat olleet luonnonvara-alueita suhteessa keskuksiin, eikä Lappi tee tässä poikkeusta. Lapin roolina nähdään luonnosta saatavien hyödykkeiden tuottaminen keskusten käyttöön.

Lapille luonnonvarat ovat keskeinen keino pysyä mukana globaalissa kilpailussa. Kaivosteollisuus, biotalous sekä matkailu ovat keskeisiä luonnonvarojen hyödyntämiseen perustuvia aloja. Kestävän kehityksen mukaisuus nähdään keskeisenä, jotta luonnonvaroista voidaan hyötyä vielä tulevaisuudessa. Kestävä kehitys voi toimia myös keinona erottautua muualla maailmassa tuotetuista raaka-aineista. Kestävää kehitystä ei ole kuitenkaan kyetty

näyttämään aineistossa konkreettisesti toteen ja Lapilla onkin haasteena näyttää, ettei kestävä kehitys jää pelkäksi puheeksi.

Arktisen alueen asukkaan kykenevät toimimaan ongelmitta kylmässä sekä erilaisissa lumi- ja jää olosuhteissa. Arktisen erikoistumisen ohjelmassa Lappi pyrkii olemaan arktisen osaamisen edelläkävijä. Arktinen osaaminen nostetaan Lapin keskeiseksi kilpailuvaltiksi. Arktinen osaaminen on tapa pyristellä eroon periferian roolista luonnonvara-alueena ja arktinen osaaminen spesifinä alana voi olla tapa kilpailla keskustenkin kanssa.

Ottamalla aktiivisesti osaa arktisten alueiden yhteistyöhön Lappi pitää kiinni paikastaan neuvottelupöydissä ja pysyy muiden arktisten alueiden silmissä arktisena. Olemalla osa arktista aluetta Lappi edistää poliittista toimijuuttaan. Arktisuus on pienelle Lapin kaltaiselle maakunnalle mahdollisuus olla mukana kansainvälisessä yhteistyössä ja neuvotteluissa, joihin Lapilla ei muuten olisi asiaa. Lisäksi arktisuudella Lappi pyrkii parantamaan asemaansa myös kansallisessa ja Euroopan unionin päätöksenteossa. Lappi pyrkii olemaan kansallisesti ja EU-tasolla tarpeellinen arktisen politiikan eteenpäin viemisessä. Samalla Lappi on kuitenkin riippuvainen Suomen valtiosta ja Euroopan unionista ja ottaa myös objektin roolin, odottaen aktiivisuutta muilta.

Tulkintani mukaan, arktisuudella on vetovoimaa myös sen brändiarvon puolesta. Kuten Lappi-brändikin, arktisuus vetoaa maailmalla kuluttajiin ja sijoittajiin. Vaikka arktisuus kuulostaisikin osan korvaan ”hömpältä”, voi sanan käyttö olla erittäin hyödyllistä markkinoinnissa. Arktisuus brändinä tuo Lapille myös muita mahdollisuuksia: vahva brändi voi tarjota Lapille poliittisen toimintakyvyn kansallisen ja EU-tason ohi suoraan globaalille tasolle. Globaalien valtasuhteiden muutos tuo myös Lapille mahdollisuuksia toimia täysin uudella tavalla. Lappi on kuitenkin ristiriitaisessa asemassa. Tunnettavuus ja positiivinen imago tuovat Lapille merkittävää näkyvyyttä. Näkyvyys ei kuitenkaan konkretisoidu toimintakyvyksi. Lapin periferia-asema voi asettaa esteen toiminnalle.

Muualla maailmassa valtioiden alaiset alueet, kuten kaupungit, ovat aktivoituneet ilmastonmuutoksen vastustamisessa. Lappi eroaa näistä alueista siinä, että Lappi on

riippuvainen luonnonvaroista, kun taas suurkaupungit saavat tulonsa pääasiassa aineettomista hyödykkeistä.

7.2. Lopuksi

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut Lapin maakunnan identifioitumista arktiseen ja sitä, kuinka Lappi voi vastata globaaleihin haasteisiin arktisella imagolla. Työni lähtökohtana oli kiinnostus siihen, mitä paljon puhuttu arktisuus oikein tarkoittaa ja kuinka muuttotappiosta kärsivä Lappi voi pärjätä globaaleissa muutoksissa. Olen tarkastellut aihetta käyttäen apunani regionalismin viitekehystä ja tarkemmin alueenrakentamisen teoriaa. Olen tarkastellut sitä, kuinka Lappi, rakentaessaan arktista aluetta, voi parantaa omaa asemaansa kansainvälisessä toiminnassa.

Tutkimusaineiston pienuus nostaa kysymyksen tutkimuksen yleistettävyydestä, esimerkiksi lappilaisten identifioituminen arktiseen vaatisi huomattavasti laajemman aineiston. Tapaustutkimuksena tutkielma kykenee kuitenkin antamaan kuvan siitä, millä tavoin pieni valtion alainen alue voi käyttää alueellistumista hyväksi taatakseen olemassaolonsa.

Lappi identifioi itsensä osana arktista aluetta, mutta johtuen ”maantieteellisestä välimatkasta” muihin arktisiin alueisiin nähden (ks. Palosaari 2014), Lappi joutuu tekemään enemmän töitä varmistaakseen paikkansa osana arktista aluetta.

Arktisuudesta on Lapille kuitenkin merkittävää hyötyä: se parantaa maakunnan taloudellista asemaa globaalissa kilpailussa ja se parantaa myös Lapin toimintakykyä kansainvälisessä ja kansallisessa politiikassa. Arktinen imago ei kuitenkaan poista Lapin periferia-asemaa eikä maakunta ole päässyt eroon roolistaan luonnonvara-alueena. Nykypäivänä Lappi ei kuitenkaan tuota luonnonvaroja pelkästään kansallisiin tarkoituksiin, vaan kysyntä on globaalia.

Tulkintani mukaan, Lappi on ristiriitaisessa asemassa ilmastonmuutokseen nähden. Arktisen alueen ekosysteemillä on vaikutus koko maapallon ilmastoon, kun arktisen jään sulaminen kiihdyttää ilmastonmuutosta globaalisti. Lisäksi, kuivuuden myötä, arkisen alueen

vesivarannot nousevat suureen rooliin. Samalla Lappi ja muu arktinen alue myös hyötyvät ilmastonmuutoksesta. Sen myötä arktiset alueet ovat entistä keskeisemmässä roolissa maailmantaloudessa luonnonrikkauksien ja keskeisen sijaintinsa vuoksi. Lapin elinkeinoista matkailu ja kaivosteollisuus edustavat saastuttavimpia elinkeinoja maailmassa. Lappi on haasteiden edessä. Sen tulee kyetä vastaamaan globaaleihin muutoksiin säilyttääkseen olemassaolonsa, mutta samalla sen tulee selvittää, mikä on sen globaali vastuu.

Onko Lapin identifioituminen arktiseen siis hömppää vai älykästä? Tulkintani mukaan arktisuus ja Lappi-brändi edistävät Lapin maailmanlaajuista näkyvyyttä, ja se on Lapin kokoiselle maakunnalle äärimmäisen älykästä. Arktinen imago on keino, jolla pieni alue kykenee vastaamaan tiettyihin globalisaation haasteisiin. Nähtäväksi jää, miten pitkälle arktisuus kantaa. Ilmastonmuutos nostaa jo nyt kysymyksen siitä, mitä arktisuus on ilman jäätä. Brändinä, tai ”hömppänä”, arktisuus voi kantaa hieman pidemmälle.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Lapin liitto (2013) *Lapin arktisen erikoistumisen ohjelma (AEO)*. Lapin liitto Julkaisusarja A37/2013. http://www.lappi.fi/lapinliitto/c/document_library/get_file?folderId=53982&name=DLFE-21454.pdf. (Katsottu 24.11.2018)

Lähdekirjallisuus

AMAP (2017) *Snow, Water, Ice and Permafrost in the Arctic. Summary for Policy-makers*. <http://library.arcticportal.org/1933/1/swipa-spm.pdf> (Katsottu 13.5.2017).

AMAP (1998) *AMAP Assessment Report: Arctic Pollution Issues*.

Anderson, Benedict (1991/1983) *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.

Bolin, Göran & Miazhevich, Galina (2018) The soft power of commercialised nationalist symbols: Using media analysis to understand nation branding campaigns. *European Journal of Cultural Studies*. 1–16.

- Bretherton, Charlotte & Vogler, John (2006) *The European Union as a Global Actor*. New York: Routledge.
- Coll, Josep M. (2015) Cities Emerging Soft Power: 5 Key Advantages for Improved Global Governance. CIDOB, *Opini3n* 332, 05/2015.
https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/opinion/seguridad_y_politica_mundial/cities_emerging_soft_power_5_key_advantages_for_improved_global_governance (Katsottu 1.8.2018)
- EEA/European Environment Agency (2017) *Climate change, impacts and vulnerability in Europe 2016*. EEA Report No 1/2017.
- Enbuske, Matti (2003) Lapin asuttamisen historia. Teoksessa Massa, Ilmo & Snellman, Hanna (toim.) Lappi. Maa, kansat, kulttuurit. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 39-63.
- Euroopan komissio (2014) Älykästä erikoistumista koskevat kansalliset/alueelliset innovaatiostrategiat (RIS3). http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/smart_specialisation_fi.pdf (Katsottu 12.2.2017).
- Exner-Pirot, Heather (2013) What is the Arctic a case of? The Arctic as a regional environmental security complex and the implications for policy. *The Polar Journal*, 3:1, 120-135.
- Fawcett, Louise (2005) Regionalism from an Historical Perspective. Teoksessa Farrell, Mary; Hettne, Björn & Van Langenhove, Luk (toim.) *Global Politics of Regionalism. Theory and Practice*. London: Pluto Press. 21-37.
- Harle, Vilho & Moisio, Sami (2003) Muuttuva geopolitiikka. Teoksessa Harle, Vilho & Moisio, Sami (toim.) *Muuttuva geopolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus. 7-16.
- Haveri, Arto & Suikkanen, Asko (2003) Onko Lapilla alueena tulevaisuutta? Teoksessa Linjakumpu, Aini & Suopajärvi, Leena (toim.) *Sellinen seutu ja sellainen maa. Erot, vastarinta ja uuden politiikan vaatimus Lapissa*. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. 171-192.
- Heininen, Lassi (1999) *Euroopan pohjoinen 1990-luvulla. Moniulotteisten ja ristiriitaisten intressien alue*. Acta Universitas Lapponiensis 21. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

- Heininen, Lassi (2003) Lapin uusi kansainvälinen asema EU-Suomessa. Teoksessa Massa, Ilmo & Snellman, Hanna (toim.) *Lappi. Maa, kansat, kulttuurit*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 245-264.
- Heininen, Lassi (2010) Pohjoiset alueet muutoksessa – geopolittinen näkökulma. *Politiikka* 1, 5–19.
- Heininen, Lassi (2011) Arktisen alueen muuttuva geopolitiikka ja valtioiden arktiset/pohjoiset strategiat ja politiikat. Teoksessa Heininen, Lassi & Palosaari, Teemu (toim.) *Jäitä poltellessa. Suomi ja arktisen alueen tulevaisuus*. Tampere: Tampere University Press.
- Hettne, Björn & Söderbaum Fredrik (2000) Theorising the Rise of Regionness. *New Political Economy*, Vol 5, No 3, 457-473.
- Hettne, Björn (2008) *EU as a Global Actor: An Anatomy of Actorship*.
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.454.9362&rep=rep1&type=pdf>.
- Hettne, Björn (2014) Regional Actorship. A comparative approach to Interregionalism. Teoksessa Baert, Francis; Scaramagli, Tiziana; Söderbaum, Fredrik (toim.) *Intersecting Interregionalism. Regions, Global Governance and the EU*. Springer.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- House of Lapland (2018) *Infograafi: 10 faktaa Lapin matkailusta 2018*.
<https://www.lapland.fi/fi/business/infograafi-10-faktaa-lapin-matkailusta-2018/>
 (Katsottu 11.11.2018)
- House of Lapland (2017) *Infograafi: Lapin teollisuus*.
<https://www.lapland.fi/fi/business/infograafi-lapin-teollisuus/> (Katsottu 11.11.2018)
- Hudson, Ray (2005) Region and place: devolved regional government and regional economic success? *Progress in Human Geography* 29, Vol.5. 618-625.
- Hurrell, Andrew (2005) The Regional Dimension in International Relations Theory. Teoksessa Farrell, Mary; Hettne, Björn & Van Langehove, Luk (toim.) *Global Politics of Regionalism. Theory and Practice*. London: Pluto Press. 38-53.

Hytönen, Kaisa (2012) *Suomen maabrändäyksen taustasyyt ja toimintamallin kehittäminen*. Acta Universitas Lapponiensis 243.

Häkli, Jouni (2003) Miksi paikat kiinnostavat geopolitiikan tutkijaa? Kiistanalaisia paikkasidoksia Kataloniassa. Teoksessa Harle, Vilho & Moisio, Sami (toim.) *Muuttuva geopolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus. 170-189.

Independent (2017) *Paris Agreement: Over a thousand US CEOs and mayors say they will continue to fight climate change despite Trump*.
<http://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/paris-agreement-trump-climate-change-ceos-mayors-support-despite-decision-pact-we-are-still-in-a7774511.html> (Katsottu 29.1.2018).

Jauhiainen, Jussi S. (2003) Kaupunki geopolitiikan tutkimuskohteena: tulkintoja Narvasta. Teoksessa Harle, Vilho & Moisio, Sami (toim.) *Muuttuva geopolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus. 150-169.

Kerkelä, Heikki (2003) Teollistuva Lappi osana maailmantaloutta. Teoksessa Massa, Ilmo & Snellman, Hanna (toim.) *Lappi. Maa, kansat, kulttuurit*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 129-159.

Keskitalo, E.C.H (2002) Constructing 'the Arctic' Discourses of international region-building. Acta Universitas Lapponiensis 47. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Keskitalo, Carina (2007) International Region-Building. Development of the Arctic as an International Region. *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association*. Vol. 42(2): 187–205.

Koivumaa, Jari (2003) Kansainvälisen järjestelmän murros ja lappilainen politiikka. Teoksessa Linjakumpu, Aini & Suopajarvi, Leena (toim.) *Sellinen seutu ja sellainen maa. Erot, vastarinta ja uuden politiikan vaatimus Lapissa*. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. 156–170.

Koivurova, Timo (2009) Kuka omistaa Arktisen jäämeren? *Ulkopolitiikka* 4/2009.

Käkönen, Jyrki (1997) Globaalistuminen ja sosiaalisten tilojen muutos. *Kosmopolis* 27:2.

- Laine, Markus, Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007) Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine, Markus, Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Lapin liitto (2017) *Lappi-sopimus. Lapin maakuntaohjelma 2018-2021*.
http://www.lappi.fi/c/document_library/get_file?folderId=3589265&name=DLFE-32288.pdf (Katsottu 24.11.2018)
- Lehtola, Veli-Pekka (1997) Saamelaiset. Historia, yhteiskunta, taide. Inari: Kustannus-Puntsi.
- Lundström, Niklas (2015) *Aluekehittämisen pirullinen peli*. Acta Wasaensia 326.
- Lähteenmäki, Maria (2003) Jäämeren valloitus – Naparetkeilijöitä ja skippareita Euroopan pohjoisilla rannoilla. Teoksessa Massa, Ilmo & Snellman, Hanna (toim.) *Lappi. Maa, kansat, kulttuurit*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 64-83.
- Marques, P. & Morgan, K. (Forthcoming 2018) 'The Heroic Assumptions of Smart Specialisation: A Sympathetic Critique of Regional Innovation Policy' in Isaksen, Arne, Roman Martin, and Michaela Trippel, (eds.) *New Avenues for Regional Innovation Systems - Theoretical Advances, Empirical Cases and Policy Lessons*. New York: Springer.
- Massa, Ilmo (1994) *Pohjoinen luonnonvalloitus. Suunnistus ympäristöhistoriaan Lapissa ja Suomessa*. Tampere: Gaudeamus.
- Massa, Ilmo & Snellman, Hanna (2003) *Lappi. Maat, kansat, kulttuurit*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- McBeath, Jerry (2010) Changing Forms of Governance in the North. Teoksessa Heininen, Lassi; Southcott, Chris. *Globalization and the Circumpolar North*. Fairbanks: University of Alaska Press.
- Moisio, Sami (2012) Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään. Tampere: Vastapaino.
- Morgan, Kevin (2015) Smart Specialisation: Opportunities and Challenges for Regional Innovation Policy. *Regional Studies* Vol. 49, Iss. 3, 480–482.

- Neumann, Iver B. (1992) From a Nordic Region to What? Teoksessa Jervell, Sverre; Kukk, Mare & Joenniemi, Pertti (toim.) *The Baltic Sea Area. A Region in the Making*. Oslo: Europa-programmet. 62–73.
- Nijman, Janne (2016) Renaissance of the City as Global Actor. The role of foreign policy and international law practices in the construction of cities as global actors. Teoksessa Fahrmeir, Andreas; Hellmann, Gunther & Vec, Miloš (toim.) *The Transformation of Foreign Policy: Drawing and Managing Boundaries*. ASSER Institute.
- Nye, Joseph S. (2004) Soft Power. *The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- OECD (2013) *Supporting Investment in Knowledge Capital, Growth and Innovation*.
<http://www.oecd.org/sti/inno/newsourcesofgrowthknowledge-basedcapital.htm>
 (Katsottu 12.11.2018)
- Paasi, Anssi (1986) *Neljä maakuntaa. Alueellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Paasi, Anssi (1996) *Territories, boundaries and consciousness: the changing geographies of the Finnish-Russian border*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Palosaari, Teemu (2014) Arktisesta sisämaavaltiosta globaaliksi edelläkävijäksi. Turun Sanomat, 2.1.2014,
<http://www.ts.fi/mielipiteet/aliot/579186/Arktisesta+sisamaavaltiosta+globaaliksi+edellakavijaksi> (Katsottu 23.7.2018)
- Petrella, Riccardo (2000) The future of regions: why the competitiveness imperative should not prevail over solidarity, sustainability and democracy. *Geografiska Annaler B* 82:2. 67–72.
- Rouge-Oikarinen, Regis (2009) *Rajan ylittävä yhteistyö muuttuvassa Euroopassa: Euroopan unionin Tacis-ohjelma (1996–2004) Suomen lähialueyhteistyön toteuttamisvälineenä*. Oulu: Nordia Geographical Publications.

- Slocum, Nikki & Van Langenhove, Luk (2005) Identity and Regional Integration. Teoksessa Farrell, Mary; Hettne, Björn & Van Langenhove, Luk (toim.) *Global Politics of Regionalism. Theory and Practice*. London: Pluto Press. 87-103.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2018) *Lapin Työllisyyskatsaus, lokakuu 2018*. Työ- ja elinkeinoministeriö, Työnvälitystilasto. 2018:10, Rovaniemi: Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. <http://www.temtyollisyyskatsaus.fi/lappi.aspx> (Katsottu 24.11.2018).
- Suopajärvi, Leena (2001) *Vuotos- ja Ounasjoki-kamppailujen kentät ja merkitykset Lapissa*. Acta Universitas Lapponiensis. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Suopajärvi, Leena (2015) Suomalainen luonnonvarapolitiikka ja paikallisuuden hajoaminen – Yhteiskuntatieteellinen katsaus luonnonvarojen hyödyntämiseen. *Acta Lapponica Fenniae* 26, 94-105.
- Tennberg, Monica (2004) *Arktisen aika. Ilmastonmuutos ja ajan politiikka arktisella alueella*. Rovaniemi: Arktisen keskuksen tiedotteita 42.
- Tuulentie, Seija (2003) Eksoottinen resurssi vai uhka yhtenäisyydelle? Teoksessa: Linjakumpu, Aini & Suopajärvi, Leena (toim.) *Sellinen seutu ja sellainen maa. Erot, vastarinta ja uuden politiikan vaatimus Lapissa*. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. 34-55.
- Tohmo, Timo & Littunen, Hannu (2002) Maakuntien vahvuusalat ja toimialarakenteen erikoistuminen. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 4/2002. 409-416.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- UN-Habitat (2001) *Cities in a Globalizing World. Global Report on Human Settlements 2001*. <https://unhabitat.org/books/cities-in-a-globalizing-world-global-report-on-human-settlements-2001/> (Katsottu 12.11.2018)
- Vainikka, Joni (2015) Identiteetti tilan ja ajan funktiona. Alueellisten kertomusten ja perintöjen kerroksellisuus Englannissa ja Suomessa. *Alue ja ympäristö*. 44: 2, 64–67.

- Valtioneuvoston kanslia (2013) *Suomen arktinen strategia*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 14/2013. <https://vnk.fi/documents/10616/334509/Arktinen+strategia+2013/fc8d6442-daa6-4e94-b774-84b863393977> (Katsottu 24.11.2018)
- Van Langenhove, Luk (2012) Why We Need to 'Unpack' Regions to Compare Them More Effectively. *The International Spectator*, 47:1, 16-29.
- Wendt, Alexander (1999) *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Väyrynen, Raimo (2003) Regionalism: Old and New. *International Studies Review*, 5: 25–51.
- Zimmerbauer, Kaj (2008) Alueellinen imago ja identiteetti liikkeessä. Helsinki: Ruralia instituutti. Julkaisuja 15.

Teema 1: Lappi ja arktisuus

Miten kuvailisit Lappia alueena?

Mitä vahvuuksia Lapilla on?

Mitä heikkouksia Lapilla on?

Onko Lappi periferia? Miksi?/Miksi ei? Jos kyllä, niin mikä on suhde keskukseen?

Onko Lappi arktinen alue?

Mitä on arktisuus?

Mitä on arktisuus ilmastonmuutoksen edettyä?

Miten Lappi on mukana kansainvälisessä yhteistyössä? Ja minkälainen arktinen toimija Lappi on?

Teema 2: Lappi ja toimintaympäristö

Onko arktinen erikoistuminen sinulle tuttua?

Onko Lappi erityinen muihin maakuntiin verrattuna?

Onko Lappi erityinen muihin arktisiin alueisiin verrattuna?

Miten näet maailmanlaajusten megatrendien vaikutuksen Lappiin?

Teema 3: Lappi toiminnan tilana

Miten paljon lappilaiset toimijat voivat itse vaikuttaa aluekehityksen suuntaan? Miten paljon aluekehitystä mielestäsi ohjataan esim. EU:n ja ministeriöiden tasolta?

Kuka Lapissa päättää lappilaisen aluekehityksen suunnan?

Miten suuri konsensus lappilaisten välillä vallitsee?

Vallitseeko lappilaisessa aluekehityksessä mielestäsi tasa-arvo kuntien/alueiden/elinkeinojen välillä?

Koetko, että tulevalla maakuntaudistuksella olisi vaikutusta lappilaiseen aluekehitykseen, kun esimerkiksi maakuntavaltuusto valitaan vaaleilla?

Onko mitään lisättävää?